

ANALIZA I MONITORING STANJA I PRIORITETNIH PROBLEMA U OBLASTI LJUDSKA PRAVA-MARGINALIZOVANE GRUPE U BIH

Sarajevo, maj 2018.

SADRŽAJ

I. Socijalna situacija u BIH.....	2
II. Socijalna politika u BIH- ovako više ne može	3
III. Prioritetni problemi u oblasti ljudskih prava marginalizovanih grupa u BIH.....	4
IV. Šta da se radi-prijedlozi za nove politike iz javnih debata članica KOMA-e	9
V. Reforma sistema socijalne zaštite – Ocjene članica KOMA-e (pregled ankete).....	11
VI. Zašto „nevidljivost“ položaja marginalizovanih grupa?.....	14
VII. Važnije javne politike usvojene tokom 2017	15
1. Strategija za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom 2016-2021 FBIH.....	16
2. Strategija za unapređenje društvenog položaja lica sa invaliditetom 2017-2026 RS	20
3. Monitoring implementacije Strategija	23
4. Platforma razvoja socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj	23
5. Nacrt Strategije zapošljavanja FBIH 2018-2020.....	30
VIII. Umjesto zaključka	32
ANEX I.....	34
ANEX II.....	35

I. Socijalna situacija u BiH

BiH je jedna od najsiromašnijih zemalja Evrope, BDP po glavi stanovnika je 28% prosjeka zemalja EU. UN istraživanja pokazuju da svaki šesti stanovnik BiH živi od 3-5 KM dnevno ili 90-150 KM mjesečno.

Ispod apsolutne linije siromaštva (238 KM mjesečno po odrasloj osobi) živjelo je 2011. u BiH 23,4% stanovništva (FBiH -22,7% i RS-25,3%). Procjenjuje se da je 2017. ispod apsolutne linije siromaštva živjelo 27% stanovništva BiH, što je oko 890.000 stanovnika BiH. To indirektno pokazuju i procjene Svjetske banke iz 2017. da je 24% stanovništva u BiH siromašno.

Sa takvim siromaštvom BiH ne može pregovarati o poglavlju 19. EU pravne stečevine, kada i ako dobije kandidatski status za članstvo u EU.

U BiH se značajan dio bruto društvenog proizvoda (BDP) izdvaja za budžetske transfere za socijalnu zaštitu (stalna novčana pomoć, dječija zaštita, zaštita civilnih žrtava rata, civilne osobe s invaliditetom, boračke naknade uključujući i ratne invalide). Ta izdvajanja su u 2012. godini iznosila 3,39% BDP-a na nivou BiH (FBiH – 3,47% i RS – 3,39%). U okviru toga za neboračke naknade izdvajanja su znatno manja; BiH – 1,36%, FBiH – 1,52% i RS – 1,1%. Na osnovu tako visokih učešća transfera u BDP (zbog boračkih naknada) Međunarodni monetarni fond (MMF) i Svjetska banka (SB) zaključuju da se previše izdvaja za socijalnu, jer je prosjek zemalja zapadnog Balkana 1,6% BDP za socijalnu zaštitu. To je iznenađujuća greška „sabiranja žaba i jabuka“. Naime, druge zemlje Zapadnog Balkana nisu bile u ratu, te nemaju boračku populaciju i socijalne transfere za njih, te se totali učešća u BDP-u ne mogu upoređivati. Uporedivo je 1,36% izdvajanja za neratne kategorije sa regionalnim prosjekom od 1,6%, tj. vidljivo je da BiH za socijalnu zaštitu izdvaja manje od zemalja u regiji. Zakon o osnovama socijalne zaštite reguliše neboračke naknade.

Sam sistem socijalne zaštite nije fokusiran na stvarne potrebe korisnika. Zbog toga je najsiromašnija petina stanovnika BiH u 2017. godini primala svega 17,3% ukupnih transfera (FBiH – 15,4% i RS – 20,07%), dok je najbogatija petina stanovnika BiH primala 20% ukupnih transfera (FBiH – 21,2% i RS – 18,1%).

Postojeći sistem socijalne zaštite je statusno zasnovan, status korisnika određuju naknade koje prima, a ne njegova stvarna potreba. Zato ne utiče na smanjivanje siromaštva.

Sa druge strane zakonodavstvo u oblasti socijalne zaštite nije specificirano za posebne grupe korisnika, osoba u socijalnoj potrebi. U FBiH i KS osnovni zakoni su „zbirni“ za sve oblike socijalne zaštite, od stalne materijalne pomoći, dječije zaštite, CŽR, izbjeglica i raseljenih osoba (u KS) i osoba sa neratnim invaliditetom. To onemogućuje preciznije određivanje prava, selekciju korisnika te poštivanje specifičnosti svih korisnika socijalne zaštite.

Koncepcijski gledano položaj socijalne politike u spektru svih javnih politika je pogrešno na posljednjem mjestu. Izuzetak je boračka populacija i RVI koji i ne spadaju u klasičnu socijalnu zaštitu mada zaslužuju značajnu socijalnu podršku i zaštitu.

Riječ je o klasičnoj grešci neoliberalne doktrine, koja sva sredstva za „socijalu“ smatra troškovima i fiskalnim opterećenjem.

Nasuprot tome, zaboravlja se banalni „detalj“ da se od svakih 100 KM za „socijalu“ u budžete vraća 17 KM kroz PDV (17%). Važnije od toga je da su socijalni transferi dobrim dijelom investicija u ljudski kapital i društvenu koheziju.

Da bi to postala, socijalna zaštita se mora temeljno reformisati, od pasivnog mehanizma socijalne pomoći u aktivni mehanizam podrške uključivanja korisnika u svijet rada i društva u cijelini.

Sa druge strane, ogroman je rast socijalnih nejednakosti, oko 50% štednje, oko 5 milijardi KM u bankama u BiH drži 1% stanovništva naše zemlje a procjenjuje se da već imamo oko 100 multimilionera (sa bogatstvom preko 30 miliona KM).

Skroman rast BDP-a u 2017., procjenjuje se na 2,9% (konačnog podatka još nema), smanjenje nezaposlenosti prije svega zbog odlaska naših radnika na rad u inostranstvo (u posljednje 3 godine oko 150.000 hiljada), te frizirani izvještaji o porastu zaposlenosti, nisu ozbiljnije promijenili socijalnu sliku BiH. Činjenica da MMF procjenjuje rast BDP-a u 2018 na 3% a za čitav svijet više, 4% govori o našem daljem zaostajanju.

Lošu socijalnu sliku BiH u najvećoj mjeri osjećaju marginalizovane osobe, posebno osobe sa invaliditetom, koje čine preko 10% stanovnika BiH.

II. Socijalna politika u BiH- ovako više ne može

Promjenama u filozofijama razvoja mijenja se i pristup socijalnoj zaštiti. Naravno, socijalnu zaštitu treba odvojiti od šireg pojma socijalne sigurnosti u koju ulazi i zdravstveno i penziono osiguranje. Socijalna zaštita se odnosi na budžetske transfere socijalno ugroženim.

Neoliberalni, tržišni fundamentalizam, polazi od toga da je isključivi krivac za siromaštvo pojedinac koji je siromašan (nije se „snašao“ u fiktivnim mogućnostima koje mu tržište pruža). Zato je socijalna zaštita restriktivna, a socijalni transferi smatraju se fiskalnim troškom „gubitkom“.

Nasuprot tome, već od 1999-tih u okviru UN-a razvija se koncept humanog razvoja koji čovjeka smatra osnovnim ciljem i sredstvom razvoja. U tom kontekstu siromaštvo je društveni problem a ne problem pojedinca. Taj će koncept 2015 UN proširiti na „održivi razvoj“ sa 17 ciljeva od kojih je prvi cilj smanjivanje siromaštva u svjetskim razmjerama. Paralelno s tim razvija se koncept socijalne isključenosti koji šire definiše socijalnu poziciju ljudi.

Reformska agenda za BiH 2015 – 2018 naglašava „moderno i brižno društvo“ se mora pobrinuti za one koji ne mogu brinuti sami o sebi. Istovremeno, sistemi socijalne zaštite ne smiju remetiti podstreke u ekonomiji i moraju biti fiskalno održivi. Da bi se ti ciljevi postigli, entitetske vlade, vlade kantona i Brčko Distrikta moraju poboljšati ciljanje socijalne pomoći putem paketa mjera kojima će učiniti politike socijalne zaštite efikasnijim, efektivnijim i privlačnijim. Socijalna zaštita treba da je u funkciji onih kojima je zaista potrebna ili koji je plaćaju i mora biti postavljena na stabilne finansijske osnove.

Sistemi socijalne zaštite će biti reformirani (u konsultacijama sa SB-om i MMF-om), uključujući i poboljšano ciljanje socijalne zaštite koja se ne finansira iz doprinosa i uspostavljanje centralizirane baze podataka svih korisnika socijalnih davanja u FBiH i kantonima. Reformske napore će imati za cilj da podstaknu korisnike da budu aktivni učesnici u ekonomiji, a uz zaštitu i povećanje socijalne pomoći za one kojima je najpotrebnija.

Da bi se povećala socijalna pomoć onima kojima je najpotrebnija, a vidjeli smo koliki je to broj, i održala fiskalna stabilnost i održivost budžeta, moraju se tražiti uštede u drugim segmentima javne potrošnje. Ilustracije radi, u ukupnoj zaposlenosti u FBiH procenat zaposlenih u javnoj upravi/javnim uslugama je 25,81% (u RS-u 24,67%). Poređenja radi u Sloveniji taj je procenat svega 16% a u Njemačkoj 11%. Pri tome, plate u administraciji su duplo veće od onih u privredi. Teško je izbjeći utisak da Reformska agenda nedovoljno naglašava ovaj problem, a sve se svodi na „zamrzavanje ukupnog fonda plata u javnom sektoru“ do donošenja novih pravilnika o vrednovanju rada. Time se zamrzava postojeće stanje i ne ostavlja prostora za povećanje socijalne pomoći onima kojima je najpotrebnija. To, takođe, jasno ukazuje na socijalnu neosjetljivost Reformske agende, a sama reforma sistema socijalne zaštite nije domaće vlasništvo jer su nužne konsultacije sa MMF-om i SB-om čiji je pristup bio i ostao restriktivan.

Opšti i najveći problem ljudskih prava marginalizovanih grupa je nepostojanje efikasne socijalne politike usmjerene na stvarne potrebe ugroženih. Taj opšti aspekt manifestuje se kod svih prioritarnih problema marginalizovanih grupa.

U periodu 2014-2017 Sekretarijat KOMA-e je vršio tri istraživanja kroz ankete, okrugle stolove i fokus grupe o prioritarnim problemima ljudskih prava marginalizovanih grupa. U nastavku se oslanjamo na rezultate pomenutih istraživanja, te na ocjenu dinamike sprovođenja reformske agende u svrhu poboljšanja položaja marginalizovanih grupa.¹

III. Prioritetni problemi u oblasti ljudskih prava marginalizovanih grupa u BiH

Oblasti koje su generalno relevantne za pripadnike marginalizovanih grupa - za sve kategorije osoba sa invaliditetom, kao i Rome i LGBTI -osobe, i u kojima su evidentni mnogobrojni pojedinačni problemi, uključuju:

- **Neprovođenje instrumenata zaštite ljudskih prava i jednakih mogućnosti** – od međunarodnih konvencija pa do zakona, podzakonskih akata i politika – zbog čega naše društvo nije društvo jednakih mogućnosti za sve, uključujući i **nepostojanje minimuma socijalne sigurnosti** unutar entiteta što ugrožava socijalna ljudska prava i uzrokuje razlike u ostvarivanju tih prava (teritorijalna diskriminacija među korisnicima kao i pasivnost sistema

¹ Vidi: FSU u BiH, IBHI „Prioritetni problemi u sektoru ljudskih prava marginalizovanih grupa u Bosni i Hercegovini“, avgust/oktobar 2014; FSU u BiH, IBHI „Prioritetni problemi i prijedlozi rješenja u sektoru ljudskih prava marginalizovanih grupa u Bosni i Hercegovini 2015/2016“, novembar 2015.; FSU u BiH, IBHI „Prioritetni problemi u sektoru ljudskih prava marginalizovanih grupa u Bosni i Hercegovini 2016/2017“, novembar 2017.; FSU u BiH, IBHI „Percepcija položaja marginalizovanih grupa u javnosti – analiza efekata medijskih kampanja“, juni 2016.

socijalne pomoći), kao i nepoštivanje **političkih (izbornih) prava pripadnika nacionalnih manjina**;

- **Socijalna isključenost marginalizovanih grupa - nedovoljna društvena uključenost** predstavnika marginalizovanih grupa usljed neodgovarajućeg zakonskog okvira i **nepostojanja uslova za dinamičan razvoj socijalnog poduzetništva** kao oblika socijalnog uključivanja. Država trenutno jedva da obezbjeđuje kritični **minimum** da bi osoba „**funkcionisala**“ (medicinski), što joj ne omogućuje i da se **uključi** u društveni život ravnopravno s drugim građanima;
- Nedovoljna pomoć porodicama osoba sa invaliditetom i još uvijek preovladavajuća sistemska rješenja **institucionalnog smještaja** - nerijetko protivno volji i željama osobe u vezi s tim gdje, s kim i kako da živi. Nedovoljno se koriste alternativna rješenja podrške marginalizovanim osobama i njihovim porodicama putem servisa u lokalnoj zajednici a postojeće servise potrebno je proširiti, osim za osobe sa invaliditetom, i na druge marginalizovane osobe kao što su siromašni, bolesni, stari i drugi građani u socijalnoj potrebi;
- **Diskriminacija pri pružanju javnih usluga**, a naročito u oblastima obrazovanja, zdravstva i stanovanja i zapošljavanja (uključenosti u zajednicu) kao i nedostatak usluga potrebnih osobama s invaliditetom;
- **Problemi medicinske rehabilitacije i habilitacije, kao i obrazovanja i socijalne rehabilitacije** - prije svega nepostojanje službi za ranu intervenciju kao ključa za uspjeh kasnijih faza razvoja i uključivanja većine osoba s invaliditetom;
- **Diskriminacija po osnovu uzroka invalidnosti** (diskriminacija unutar marginalizovane populacije);
- Neadekvatna **pravna regulativa i pravna zaštita LGBTI osoba i njihova diskriminacija u pružanju javnih usluga**, posebno u zdravstvu i bezbjednosti;
- Osim prisutnosti opšte stigmatizacije, ostvarivanje prava pripadnika **romske nacionalne manjine** je otežano jer mnogi od njih nisu upisani u matične knjige, nemaju lična dokumenta niti prijavu prebivališta, što im onemogućava da ostvare pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i ne mogu se upisati u birački registar.
- **Nedovoljna integrisanost** sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite.
- **Organizacije** koje zastupaju marginalizovane grupe posjeduju niske kapacitete za zagovaranje i lobiranje u svrhu promjena koje bi postepeno dovodile do poboljšanja stanja ljudskih prava i jednakih mogućnosti marginalizovanih grupa. Takođe, slaba je koordinacija združenog djelovanja organizacija u ovom sektoru.

Konkretniji prioritetni problemi dati su na osnovu odgovora članica KOMA-e na pitanje:

„Šta su po Vašem mišljenju osnovni problemi ljudskih prava i socijalnog položaja marginalizovanih grupa?“ (65% članica je odgovorilo)

I	II	III
Deklarativan stav Vlade prema problemima i socijalnom položaju marginalizovanih grupa	Nepostojanje sistema rane intervencije za svu djecu sa razvojnim teškoćama	Zastarjeli sistem kategorizacije djece s posebnim potrebama i pružanja podrške
Nedovoljna osjetljivost nadležnih institucija	Nepoštivanje postojećih zakona tj. neizvršavanje sankcija za postojeće zakone	Predrasude i stereotipi društva i zajednice prema osobama sa invaliditetom
Nije razvijena svijest o ovom problemu	Nije u fokusu donosilaca odluka	-
Iako je postignut napredak u oblasti zapošljavanja OSI, kako se	Mali i nestabilni prihodi, nedovoljni za život/naknade vezane za	Socijalna isključenost u potpunosti koja se očituje i do uvažavanja

radi u najvećem broju slučajeva o zapošljavanju na određeno vrijeme, (12 mj.) i dalje je ovaj problem na prvom mjestu	invaliditet ili minimalne plaće	mišljenja i o pitanjima koja se isključivo odnose na njih (npr. prava na pomagala, rehabilitaciju, osposobljavanje)
Diskriminacija OSI je prisutna gotovo u svim segmentima društvenog života	Pristupačnost u arhitektonskom, informacijsko-komunikacijskom smislu, pristup javnim uslugama i javnom prevozu	Zapošljavanje OSI je jedan od bitnijih faktora za unapređenje socijalne uključenosti
Nedostatak sredstava i mala primanja	Nezainteresovanost nadležnih za rješavanje problema ove populacije	Isključenost iz društvenih aktivnosti
Nema sistemskih programa rane intervencije	Nema sistemskog rješenja obrazovne inkluzije (treba sistemski ukinuti specijalne škole i dnevne centre za djecu s invaliditetom)	Forsira se oduzimanje poslovne sposobnosti, umjesto forsiranja zapošljavanja
I	II	III
Nepostojanje pružanja stomatoloških usluga u općoj anesteziji za osobe sa invaliditetom iz autističnog spektra u sistemu zdravstva FBiH	Socijalna i zdravstvena zaštita – nizak nivo socijalnih davanja (novčana pomoć, naknada za pomoć i njegu, nedostatak prava na ličnu invalidninu i druga novčana podrška u socijalnom sektoru, dok je u zdravstvu izražen problem participacije, prava na pomagala i prava na pratioca)	Neprovođenje instrumenata zaštite ljudskih prava, uključujući i nepostojanje minimuma socijalne sigurnosti unutar entiteta što ugrožava socijalna ljudska prava i uzrokuje razlike u ostvarivanju tih prava
Prisutna društvena stigma – nepovoljan ambijent	Nedostatak svijesti o društvenom značaju integracije osoba sa invaliditetom, korištenjem preostale radne sposobnosti (njihovih kapaciteta)	Nepostojanje strategije podrške porodicama osoba sa invaliditetom, kao bazne, jer nedostaju drugi resursi u zajednici. Time i porodice same vremenom propadaju, urušavajući cjelokupni sistem socijalne podrške.
Nepoštivanje zakonske regulative	Neupućenost osoba sa invaliditetom u svoja prava	-
Neprovođenje instrumenata zaštite ljudskih prava (konvencije, zakoni, podzakonski akti i politike)	Izražena diskriminacija po osnovu uzroka invalidnosti	Loš sistem socijalne zaštite
Neprovođenje zakona u praksi	Neimplementiranje potpisane UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom	Korupcija i mito
Diskriminacija	Nije utvrđen socijalni minimum čak ni za osobe s invaliditetom	Nepristupačnost okruženja i javnih institucija i nedostatak pomagala
Neusklađenost bh. zakonske regulative sa odredbama UN Konvencije o pravima OSI	Neadekvatno rješena zakonska regulativa o novčanoj podršci OSI	Nedostupnost zdravstvenim uslugama OSI sa najtežim invaliditetom u smislu dostupnosti objektima, pomagalima i adekvatnim medicinskim uslugama
Nisu vidljivi/e u javnom prostoru	Nemaju jednak pristup pravima i uslugama	Ne provode se zakonski i podzakonski akti koji za cilj imaju unapređenje prava
Nezaposlenost	Neusklađenost zakona i podzakonskih akata sa UN Konvencijom	Provedivost u praksi sustava
Provođenje instrumenata zaštite	Diskriminacija pri pružanju javnih	Neuključivanje porodica OSI u

ljudskih prava	usluga	problematiku i veća uključenost u rješavanje problematike OSI
Osobe sa invaliditetom treba da imaju pravo na ličnu invalidninu i pravo na tuđu njegu i pomoć	Osobama sa invaliditetom treba omogućiti samostalan život (stanovanje uz podršku kao i adekvatno stambeno zbrinjavanje)	Osobama sa invaliditetom treba obezbijediti pristupačnost u svim segmentima (zdravstvo, školstvo, društveni život) kao i adekvatna pomagala
Zapošljavanje	Obrazovanje	Zdravstvo i socijalna zaštita
Diskriminacija po osnovu invaliditeta	Nepostojanje minimuma socijalne sigurnosti	Nedostatak mjera pronatalitetne politike
Komunikacija i informacija	Obrazovanje	Pristupačnost
Zdravstvena zaštita	Prava po ortopedskim pomagalima	Socijalna uključenost u društvo
I	II	III
Osnovni problem ljudskih prava i socijalnog položaja marginalizovanih grupa su mala novčana primanja, pomoć porodicama osoba sa invaliditetom a i samim osobama sa invaliditetom, nedovoljna edukacija osoblja koje radi u javnim institucijama, a trebali bi pomoći osobama sa invaliditetom	Kod usvajanja Zakona o osnovama socijalne zaštite FBiH treba voditi računa da Centri za socijalni rad imaju mali broj djelatnika i da će opet osobe sa invaliditetom trpiti pri provođenju i dobivanju svojih prava	-
Diskriminacija po osnovu invaliditeta	Socijalna sigurnost	Nizak nivo socijalnih davanja
STIGMA - Društvene predrasude i velika pasivnost marginalizovanih grupa	Loša obrazovna struktura i nedovoljna uključenost u zajednicu	Socijalno stanje loše i velika nezaposlenost
Nedovoljna posvećenost lokalne zajednice pitanjima marginalizovanih grupa	Mali budžeti lokalnih zajednica namijenjeni za rješavanje pitanja marginalizovanih grupa	Pitanja marginalizovanih grupa nisu u prioritetima lokalnih zajednica, iako postoje zadovoljavajuća zakonska rješenja
STIGMA - Društvene predrasude i velika pasivnost marginalizovanih grupa	Loša obrazovna struktura i nedovoljna uključenost u zajednicu	Socijalno stanje loše i velika nezaposlenost
Nepostojanje odgovarajuće zakonske regulative	Diskriminacija po osnovu nastanka invaliditeta	Zaštita osnovnih ljudskih prava
Zakoni koji postoje se ne primjenjuju i zbog raznih nivoa vlasti - niko nije nadležan	Nepostojanje zakona, tj. zakone kroje oni koji nemaju stvarni doticaj sa životom	Nepostojanje adekvatnih i efikasnih službi podrške
Ortopedska pomagala	Zapošljavanje	Nebriga zajednice za marginalizovane grupe i neadekvatni uslovi za život
Predrasude o osobama s posebnim potrebama u skoro svim segmentima društva	Obrazovni i zdravstveni sistem ne pružaju adekvatan tretman za različite vidove invaliditeta	Nepostojanje adekvatnog zbrinjavanja osoba sa invaliditetom koje ne mogu samostalno živjeti
-	-	Nepostojanje socijalnog preduzetništva u BiH (zakonom definisanog i preciziranog privrednog djelovanja, sa svim odlikama i beneficijama koje predstavljaju socijalno preduzetništvo, koje će u praksi unaprijediti socio-ekonomski status lica iz socijalno marginalizovanih grupa građana)
Društvene predrasude i velika	Loša obrazovna struktura MG i	Loše socijalno stanje i velika

pasivnost marginalizovanih grupa	nedovoljna uključenost u zajednicu	nezaposlenost
Zapošljavanje i podsticaji poslodavcima	Socijalne novčane naknade koje su jako niske	Reforma obrazovnog sistema
Nebriga zajednice za marginalizovane grupe i neadekvatni uslovi života	Nezaposlenost	Socijalna sigurnost
Obrazovanje	Socijalna zaštita	Zapošljavanje
I	II	III
Nedostatak znanja i informacija okoline koji rezultira diskriminacijom	Nemogućnost nasljeđivanja porodične penzije nakon smrti roditelja zbog staža (najčešće kratkog)	Nebriga nadležnih o ekonomskom stanju roditelja osoba sa najtežim invaliditetom (najčešće su nezaposleni jer brinu o djeci)
Institucije vlasti ne žele izjednačiti postojeća prava lica sa invaliditetom bez diskriminacije po osnovu uzroka invalidnosti (ratni ili civilni)	Neadekvatna podrška porodici sa djecom sa invaliditetom (u smislu rane intervencije, psihološke podrške)	Nepostojanje sistemskog rješenja koje bi omogućilo dostojanstven život osobama sa težim smetnjama iz autističnog spektra nakon bolesti ili smrti njihovih roditelja ili skrbnika (trenutno je u sistemu moguć samo trajni smještaj u ustanove zatvorenog tipa npr. Domovi)
Nadležne institucije više vode računa o svom položaju nego statusu marginalizovanih grupa	Marginalizovane grupe moraju biti bolje organizovane	Bolja saradnja marginalizovanih grupa
Socijalna isključenost iz društva	Građani drugog reda	Mala prava po invalidnosti
Pružanje servisa podrške	Neprovođenje propisa koji marginalizovane grupe štite od diskriminacije	Needukovanost okoline o marginalizovanim grupama kao sastavnom i nedjeljivom dijelu društva
Što se „awareness“ („svijest“) napredak aktivnosti Koalicije KOMA vidi u javnosti, a ne među donosiocima odluka	Uprkos svim naporima marginalizovane grupe su i dalje diskriminirane u skoro svim sferama svog života	-
Neprovođenje usvojenih konvencija i zakonskih akata (ljudska prava zagarantovana, ali predstavljaju samo slovo na papiru)	Uprkos svim naporima marginalizovane grupe su i dalje diskriminirane u skoro svim sferama svog života	-
Socijalno – ekonomsko pitanje	Pravo na pomoć u liječenju	Zapošljavanje
Nije utvrđen socijalni minimum čak ni za osobe s invaliditetom	Nepristupačnost okruženja i javnih institucija i nedostatak pomagala	Diskriminacija
Predrasude i stereotipi društva i zajednice prema osobama sa invaliditetom	Diskriminacija (u školstvu, zdravstvu i svim drugim životnim oblastima)	Nezaposlenost
Diskriminacija	Socijalna i politička isključenost	Socio-ekonomski položaj
Nezaposlenost	Socijalna i zdravstvena zaštita – nizak nivo socijalnih davanja (novčana pomoć, naknada za pomoć i njegu, nedostatak prava na ličnu invalidninu i druga novčana podrška u socijalnom sektoru, dok je u zdravstvu izražen problem participacije, prava na pomagala i prava na pratioca)	Neadekvatna podrška porodici sa djecom sa invaliditetom (u smislu rane intervencije, psihološke podrške)

Kao najznačajniji osnovni problemi ljudskih prava i socijalnog položaja marginalizovanih grupa navedeno je 48 problema. Oni se u najvećoj mjeri, u istim ili različitim formulacijama preklapaju sa prethodnim (kroz prethodnu Anketu) identifikovanim problemima. To je još jedan dokaz da se položaj marginalizovanih grupa u BiH ne popravlja.

Većina identifikovanih problema je sadržaj KOMA-inih zagovaračkih kampanja, posebno „Uspostavljanje minimuma socijalne sigurnosti i jednake mogućnosti“ i „Donošenje novih politika i mjera u oblasti socijalnog poduzetništva“.

IV. Šta da se radi-prijedlozi za nove politike iz javnih debata članica KOMA-e

1. Nije moguće provesti fragmentiranu reformu. Svi dijelovi sistema su povezani te je za reformu socijalne zaštite potrebno reformisati sveobuhvatan sistem. Početne tačke trebaju biti smanjenje javne administracije i smanjenje opterećenja na plate (koja sada iznose čak 69% neto plate). Reforme ne treba provesti linearno i proporcionalno jednako u svim sektorima i na svim nivoima, već planski i na osnovu temeljite procjene potreba i efikasnosti.
2. Društvo BiH nije društvo jednakih mogućnosti zbog neprovođenja Zakona o zabrani diskriminacije BiH. Entitetski zakoni o socijalnoj zaštiti se moraju uskladiti sa principima nediskriminacije. Isto se odnosi i na obrazovni sistem u BiH.
3. Socijalne naknade u FBiH i RS se moraju dodjeljivati u skladu sa stvarnim potrebama korisnika, a ne samo na osnovu njihovog statusa.
4. Sistem socijalne zaštite mora sadržavati mjere radne aktivacije korisnika i podržavati pravo na rad svih građana BiH (na primjer, mjerama dokvalifikacije i prekvalifikacije, volonterskog rada i sl.), uključujući i mjere utvrđivanja preostale radne sposobnosti osoba s invaliditetom.
5. Moraju se poštovati stečena prava iz radnog odnosa i toj kategoriji stanovništva takođe osigurati socijalni minimum.
6. U sistemu socijalne zaštite treba razviti posebne mjere prilagođene potrebama starijih osoba.
7. Minimum socijalne sigurnosti za sve građane BiH i novi metod ciljanja korisnika - indirektni imovinski cenzus su važne karike reforme socijalne zaštite.
8. Kroz 5 Izvještaja o implementaciji Evropske socijalne povelje je utvrđeno da postoji niz neusklađenosti, što se mora popraviti.
9. Osobama sa invaliditetom se mora omogućiti da budu radno aktivne procjenom preostale radne sposobnosti.
10. Trenutno su na snazi veoma rigidni uslovi za pristupanje sistemu socijalne zaštite, a dodijeljena sredstva se dodjeljuju prema statusu umjesto prema stvarnim potrebama građana. Jednom ostvareno pravo je u velikom broju slučajeva doživotno, umjesto da se ohrabruje istupanje iz sistema i osamostaljenje.
11. Javni i nevladin sektor, konkretnije, centri za socijalni rad i nevladine organizacije trebaju zajednički izaći na teren i mapirati potrebe građana koje će se formulisati u konkretne prijedloge za reforme.
12. Sva zakonska rješenja moraju pratiti propisane sankcije za neprovođenje zakonskih odredbi. Zbog nedostatka sankcija se u praksi ne implementiraju dobri elementi zakonskog okvira.
13. U Republici Srpskoj je potrebno uvesti invalidninu kao novčanu naknadu za sve osobe s invaliditetom bez obzira na porijeklo invalidnosti, odvojeno od tuđe njege i pomoći te ortopedskog dodatka. U sistem treba uvesti i porodicu osobe sa invaliditetom, koja nosi najveći dio tereta brige o ugroženim licima.

14. Zakonski okvir u RS propisuje da naknade mogu primati samo osobe za koje je utvrđeno da su radno nesposobne. To je u direktnoj suprotnosti sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, kao i principom jednakih mogućnosti. Osobama sa invaliditetom se mora omogućiti da budu radno aktivne procjenom preostale radne sposobnosti, a da naknade koje primaju imaju svrhu izjednačavanja mogućnosti.
15. U organizaciji Vlade Republike Srpske potrebno je socijalnu zaštitu odvojiti od sektora zdravstva, koji je jedan od najvećih budžetskih potrošača. U većini država se socijalna zaštita veže za rad, a prije nekoliko godina je postojala inicijativa reorganizacije Vlade RS na način da jedno ministarstvo pokriva socijalnu zaštitu, izbjeglice i raseljena lica.
16. Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2010–2015 nije se adekvatno primjenjivala, potrebno je usvojiti strategiju za naredni petogodišnji period skupa sa odgovarajućim mehanizmima supervizije implementacije, kao i godišnje izvještavanje o napretku u implementaciji.
17. Potrebno je zakonski regulisati socijalno poduzetništvo kao značajan izvor zaposlenja za pripadnike marginalizovanih grupa kao što su osobe s invaliditetom, siromašni, nacionalne manjine i sl.
18. Potrebno je mapiranje postojećih kapaciteta i sistema institucionalnih usluga kako bi se dobio jasan presjek trenutnog stanja u toj oblasti i utvrdilo koje usluge je potrebno pružiti u partnerstvu javnih institucija i lokalnih servisa, a koje se u potpunosti mogu prebaciti na lokalne servise podrške.
19. Potrebno je osmišljavanje sistema kvaliteta koji će osigurati ujednačene usluge na cijeloj teritoriji BiH. Prilikom osmišljavanja sistema ili pravilnika moraju se angažovati stručnjaci i praktičari iz postojećih vaninstitucionalnih sistema podrške i nevladinih organizacija. Nužno je iskoristiti i vaninstitucionalni kapital znanja.
20. Potrebno je uključivanje koncepta vaninstitucionalne podrške u obrazovni sistem, naročito studij socijalnog rada u visokoškolskim ustanovama. Na taj način će se studenti rano upoznati sa mogućnostima koje pruža vaninstitucionalna podrška i motivisati za volontiranje i rad u lokalnim servisima podrške s ciljem pružanja kvalitetnih usluga građanima.
21. Potrebno je zakonski regulisati socijalno poduzetništvo kao značajan izvor zaposlenja za pripadnike marginalizovanih grupa kao što su osobe s invaliditetom, siromašni, nacionalne manjine i sl.
22. Poreska politika se mora promijeniti u području socijalnih usluga – rad od opšteg značaja osloboditi plaćanja poreza ili uvesti olakšice kako bi se poboljšale usluge i obuhvatio veći broj marginalizovanih građana.
23. Unutar zakonskog okvira je potrebno odvojiti socijalne usluge od materijalnih davanja.
24. Nedovoljna osjetljivost nadležnih institucija za podršku marginalizovanim grupama.
25. Potrebno je uvezati sistem socijalne zaštite na području BiH i na taj način ujednačiti davanja za osobe s invaliditetom na području cijele BiH, s obzirom da su ta davanja u Republici Srpskoj trenutno značajno manja nego u FBiH gdje se, pored tuđe njege i pomoći i ortopedskog dodatka, isplaćuje i lična invalidnina. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji je takođe povoljniji u FBiH. Uskladiti podzakonske akte sa važećim zakonima.
26. Mediji se moraju aktivno uključiti i izvještavati o problemima različitih vrsta marginalizacije. Preporuka se naročito odnosi na javne RTV servise. Putem medija se treba osvijestiti javnost o važnosti vaninstitucionalnih servisa podrške za sve građane Bosne i Hercegovine, ne samo pripadnike marginalizovanih grupa.
27. U zakone u oblasti socijalne zaštite na svim nivoima je potrebno uključiti mehanizme vaninstitucionalne podrške kao što su dnevni centri, stanovanje s podrškom, hraniteljstvo, terapijske zajednice itd. Prethodno se moraju mapirati kapaciteti i utvrditi koje usluge je potrebno pružiti u partnerstvu javnih institucija i lokalnih servisa, a koje se u potpunosti mogu prebaciti na lokalne servise podrške.

28. Kako bi se poboljšao kvalitet usluga koje trenutno pružaju udruženja i nevladine organizacije i njihov rad proširio na veći broj usluga i korisnika te ojačalo partnerstvo NVO sektora sa vlastima na svim nivoima, neophodno je reformisati pravni okvir (Zakon o udruženjima i fondacijama) na način koji bi razdvojio udruženja koja pružaju socijalne usluge, i rade za dobrobit svih građana BiH, od sportskih, hobističkih i ostalih udruženja. Nova rješenja trebaju definisati izvore finansiranja, standardizovati usluge i uvesti metode kontrole kvaliteta. U tom procesu je neophodno od samog početka uključiti aktere iz nevladinih organizacija.
29. Neometan pristup javnim ustanovama i saobraćajnicama za osobe sa invaliditetom.
30. Navedene zakonske promjene moraju pratiti odgovarajući mehanizmi supervizije, kontrole kvaliteta i monitoringa implementacije.
31. Javne službenike u relevantnim institucijama i ministarstvima na svim nivoima je potrebno edukovati o značaju vaninstitucionalne podrške, njenim prednostima i načinima na koje bi partnerstvo i saradnja sa ostalim pružaocima usluga unaprijedila sistem socijalne zaštite i njege u Bosni i Hercegovini te omogućila efikasniju potrošnju budžetskih sredstava.
32. Mediji predstavljaju ključnog aktera u procesu postizanja promjena politika i zakona, stoga je veoma važno da se sve vrste medija osvijeste o problemima marginalizovanih građana u BiH i aktivnije se uključe u zagovaračke aktivnosti, vršeći pritisak na nadležne institucije.
33. Nepostojanje usluga i servisa podrške, naročito u manjim lokalnim zajednicama.

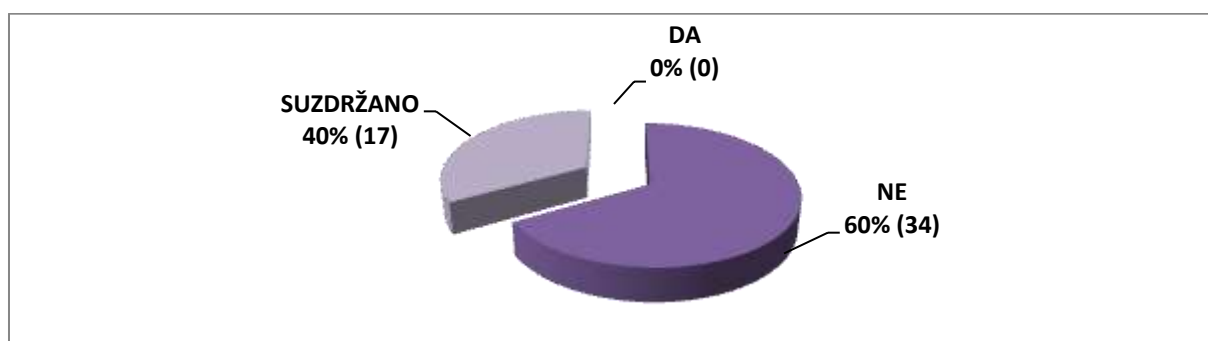
Ovi prijedlozi su dobar primjer definisanja politika odozdo prema gore i stavova marginalizovanih o politikama koje vlasti trebaju drugačije usmjerit, što je važan doprinos reformi socio-ekonomskog sistema u BiH.

V. Reforma sistema socijalne zaštite – Ocjene članica KOMA-e (pregled ankete)

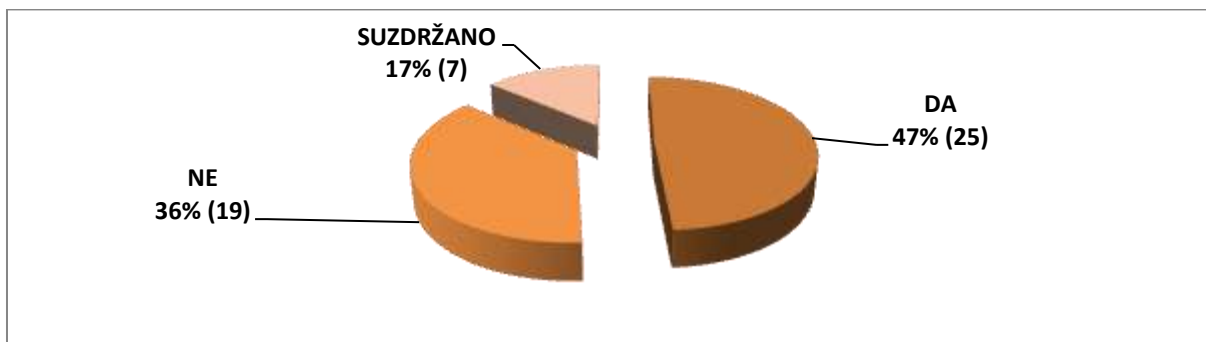
1. **Reforma sistema socijalne zaštite, bazirana je na dokumentu "Reformska agenda za BiH za period 2015-2018", usvojenom od strane svih nivoa vlasti u BiH. Ona nalaže bolje ciljanje socijalne pomoći i povećanje sredstava najugroženijim. Po Vašem mišljenju, da li su ostvareni ti ciljevi:**

Podaci iz Ankete koji slijede jasno pokazuju da anketirani, članovi/članice KOMA-e, ne misle da su u socijalnom sektoru ostvareni ciljevi Reformske agende (da nisu ostvareni u velikoj mjeri misli 60% anketiranih, a djelimično ostvareni misli 47%).

(a) U velikoj mjeri

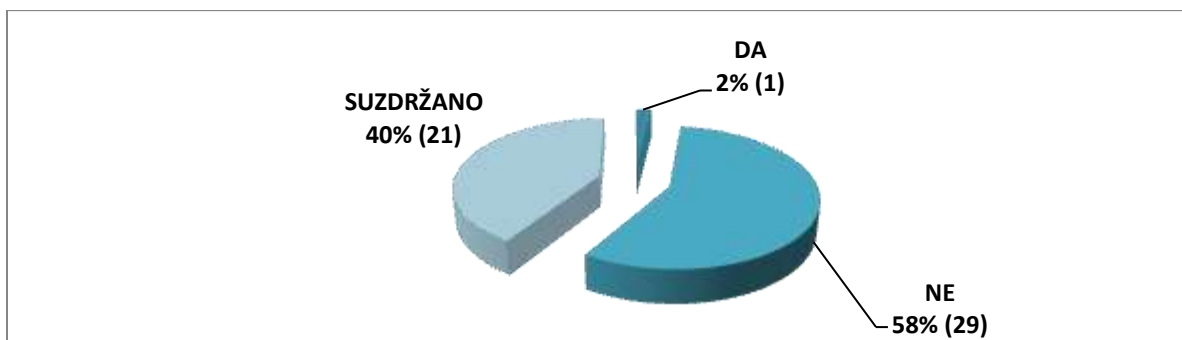

(b) Djelimično

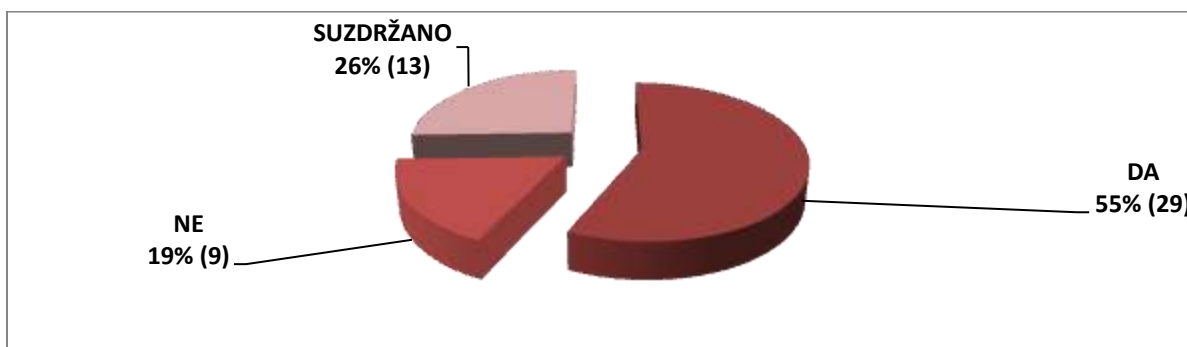

2. Prednacrt „Zakona o osnovama socijalne zaštite FBiH“ je po Programu rada Vlade FBiH za 2016. trebao da uđe u proceduru u posljednjem kvartalu 2016. godini, ali je izvjesnije da će se to dogoditi u 2017. godini. Članovi koji se se odnose na „minimum socijalne sigurnosti“ su: član 38. - osnovna prava iz socijalne zaštite; član 39. – korisnici prava na minimum socijalne sigurnosti; član 40. – osnovica za utvrđivanje minimalnog nivoa socijalne sigurnosti; član 41. – način utvrđivanja minimalnog nivoa socijalne sigurnosti; član 42. – zdravstvena zaštita; član 43. – preispitivanje uslova za korištenje prava na minimum socijalne sigurnosti i član 44. – prestanak prava na minimum socijalne sigurnosti). Da li smatrate da će ovi ciljevi biti ostvareni do 2018.?

(a) U velikoj mjeri

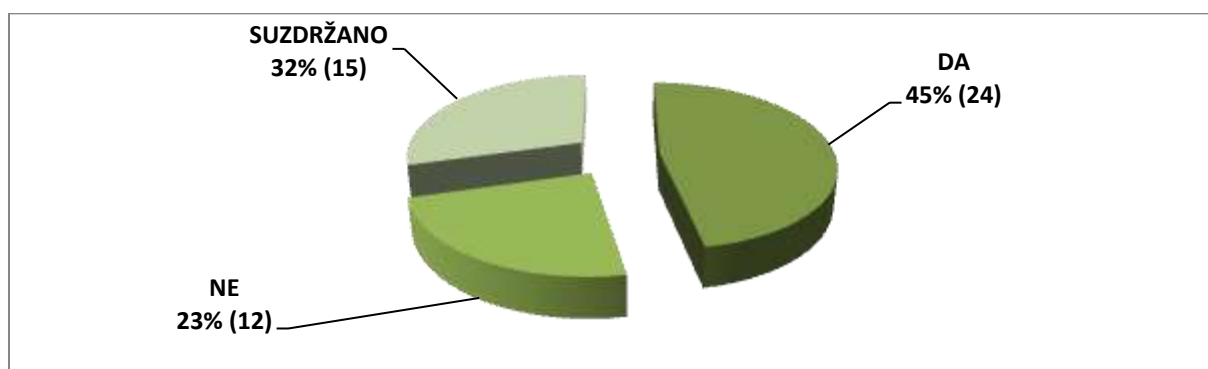
(b) Djelimično

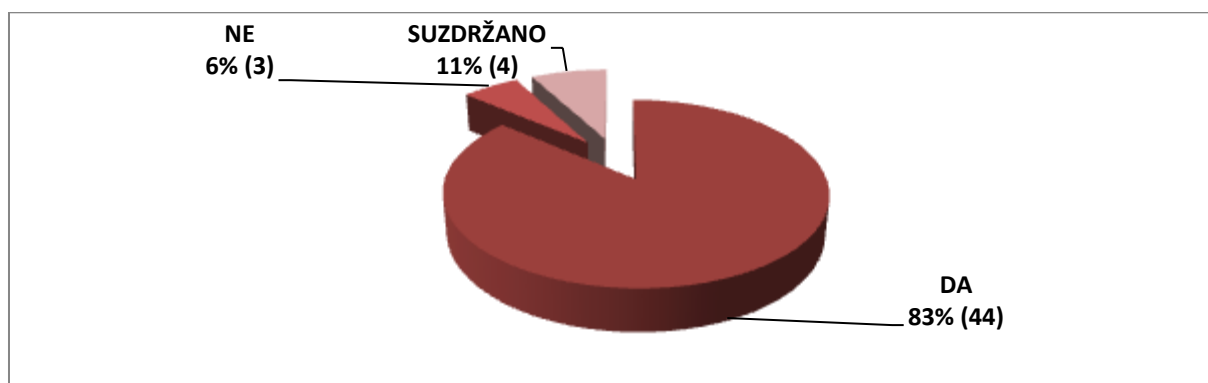
Kod procjene ostvarivosti ciljeva, minimuma socijalne sigurnosti u prednacrtu Zakona o osnovama socijalne zaštite FBiH, uočava se umjereni optimizam. Da će djelimično biti ostvareni u velikoj mjeri misli 55% anketiranih, da neće biti ostvareni u velikoj mjeri misli 58% anketiranih. Interesan je visok procenat suzdržanosti u oba alternativna odgovora.

1. Šta je po Vašem mišljenju osnovna prepreka/problem u realizaciji Reforme sistema socijalne zaštite?

(a) Budžetski problemi

(b) Neefikasnost vlasti

Očigledan je kritički odnos anketiranih članova/članica KOMA-e prema neefikasnosti vlasti. Neefikasnost vlasti 83% anketiranih smatra osnovnom preprekom/problemom u realizaciji Reforme sistema socijalne zaštite. Budžetski problemi su prepreka/problem za 45% anketiranih. U osnovi, stvarni budžetski problemi u kontekstu Reforme socijalne zaštite posljedica su neefikasnosti vlasti.

VI. Zašto „nevidljivost“ položaja marginalizovanih grupa?

Osnovni uzroci se mogu podijeliti u 5 grupa:

1. Tradicionalna, patrijarhalna svijest stanovništva koja invaliditet ne želi da „vidi“, pa sve do „sakrivanja“ na primjer, djece sa posebnim potrebama u porodične okvire, podsvjesno smatrajući to „sramotom“. Dio je toga i apatičnost javnosti na sve probleme u BiH društvu.
2. Medijske scene diktiraju političke partije, politike vlada na svim nivoima. U fokusu tih politika nisu ni opšti socijalni problemi a niti položaj i problemi marginalizovanih grupa. U informativnim programima medija, koji logično prate javne politike, tome se ne ostavlja prostora za stvarne socijalne probleme, sem kada su oni „incidentalnog“ karaktera kao što su štrajkovi, blokade saobraćajnica ili povremeni protesti boračke populacije. Međutim i to je vezano za javne politike tj. njihove slabosti.
3. U tom kontekstu poseban problem za medije je obimno praćenje nacionalno obojenih političkih konflikata koji dominiraju političkom scenom i koji nikad ne dodiruju socijalnu situaciju a kamoli položaj marginalizovanih grupa.
4. Politički pritisci i uticaj na medije intenziviraju se posljednjih godinu dana namećući teme od interesa za političke partije i jačanje njihovih pozicija. To dodatno sputava, ne samo slobodu medija već i mogućnost medijskih praćenja socijalnih problema i problema marginalizovanih grupa. Dio tog problema su i finansijski pritisci i destabilizacija finansiranja javnih TV i Radio servisa.
5. Reformska agenda, u setu neophodnih reformi za završetak procesa tranzicije u BiH, ne posvećuje pažnju reformama u socijalnom sektoru niti politikama za smanjenje siromaštva i unaprijeđenja položaja marginalizovanih grupa.
6. OCD, uključujući i one koje su aktivne u socijalnom sektoru su u značajnijoj mjeri spriječene da vrše „proboje“ na medijskoj sceni iz više razloga:
 - Preovlađuje negativna javna percepcija OCD kao nečega što ne služi građanima već su sami sebi svrha. Ta negativna percepcija nije „ideološki proizvod“ već ima svoju realnu osnovu u vidljivoj činjenici da je većina OCD dio „projektne industrije“ te je izgubila vezu sa vrijednostima civilnog društva. Dio tog problema je i sve izraženija borba za projekte „indirektnom korupcijom“ kod domaćih i stranih donatora.
 - Kapaciteti OCD za javne kampanje i zagovaranja nisu razvijeni da bi ostvarili stvarnu podršku medija u njihovim aktivnostima.
 - Sa iste strane dio javnih kampanja nekih OCD toliko je loš i neutemeljen da izaziva otpor i medija i javnosti (primjer javnih „brojača“ trošenja javnog novca bez ikakve empirijske podloge).

Pomenuti razlozi ne stvaraju opšti ambijent u kome bi se glas OCD u javnosti stvarno čuo te uticao na promjenu javne percepcije o njihovim aktivnostima. Izuzetak, donekle, čini nekoliko think-tank organizacija čije analize imaju medijsku promociju te jačaju kritičku svijest javnosti u odnosu na vladajuće politike. To, međutim, ne može zamijeniti potrebni javni „front“ OCD.

Da bi povećali vidljivost marginalizovanih grupa i njihovih prioriternih problema, FSU u BiH i IBHI implementirali su sljedeće aktivnosti:

Osmišljene su i plasirane poruke za 4 zagovaračke kampanje KOMA-e: za 1. kampanju „Uspostavljanje minimuma socijalne sigurnosti i jednake mogućnosti“ poruka glasi „ **Zar misliš da si daleko od margine i da ćeš tamo ostati cijeli život?**“, za 2. kampanju „Regulisanje vaninstitucionalne podrške građanima iz marginalizovanih grupa“ poruka glasi „**Neki ljudi ne mogu živjeti bez podrške. Da li ikada razmišljaš o njima?**“, za 3. kampanju „Donošenje novih politika i mjera u oblasti socijalnog poduzetništva“ poruka glasi „**Ne treba mi socijala nego rad. (JA) Imam posao.**“, za 4. kampanju „Donošenje izmjena i dopuna Izbornog zakona u domenu izbornih prava nacionalnih manjina“ poruka glasi „**Biti manjina ne znači biti manji – manjiNE**“.

PR i medijska kampanja strukturirane su na sljedeći način:

1. Aktivnosti društvenih mreža (FB stranice i Twittera KOMA-e)
2. Organizacija medijskih briefinga
3. Organizacija press konferencije i uličnih akcija
4. Pisanje članaka za printane medije
5. Produkcija radijskih spotova
6. Produkcija TV spotova

Medijska kampanja imala je za cilj da osigura plasman poruka prema ciljnoj publici, kroz komunikacijske kanale koji su uključivali: TV kampanje, radijske kampanje, print kampanje i web portale.

Zaključno sa 10.05.2018., od početka projekta Program održivosti civilnog društva (CSSP) predviđene aktivnosti su rezultirale sa 448 medijskih objava, što je približno 10 medijskih objava mjesečno.

Posebno značajan efekat imao je TV spot „Ne Margini“. Riječ je o autentičnoj pjesmi i muzici u čijem su izvođenju učestvovali poznati pjevači (Halid Bešlić, Nina Babić, Ahmed Burić, Vlado Kreslin, Almir Kurt - Kugla, Elvis J., Mirela Laković, Damir Nikšić, Dino Šaran, Narcis Vučina). Autori teksta i muzike bili su Ahmed Burić, Branko Sauka i Damir Arslanagić. Samo na You Tube-u FSU u BiH spot je imao do sada blizu 4000 pregleda i emitovan je na više TV stanica.

Prethodna analiza efekata medijskih kampanja FSU u BiH, IBHI-a i KOMA-e u oblasti ljudska prava - marginalizovane grupe pokazuje da su mogući pozitivni rezultati, posebno kada je riječ o društvenim mrežama. Međutim, time se ne mijenja problem percepcije javnosti o položaju marginalizovanih, nezaposlenih, siromašnih. Donekle poboljšana „vidljivost“ položaja marginalizovanih bila je „početak početka“. Osnovno je pitanje kako uključiti medije, kao aktivnog činioca izgradnje svijesti o socijalnim problemima uopšte, posebno marginalizovanih grupa. Nije riječ samo o informisanju već i o zalaganju.

VII. Važnije javne politike usvojene tokom 2017

Za rješavanje prioriternih problema marginalizovanih grupa u FBiH i RS usvojene su važne strategije i drugi dokumenti javnih politika. Njihova implementacija u praksi znatno bi doprinijela rješavanju analiziranih prioriternih problema marginalizovanih grupa.

1. Strategija za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom 2016-2021 FBiH

Vlada FBiH je na 84. sjednici, održanoj 23.12.2016. godine u Sarajevu, usvojila Strategiju za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2016 - 2021.

Strategija ima za cilj da definiše strateške prioritete, ciljeve i aktivnosti u oblasti invalidnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine za novo strateško razdoblje, koji će slijediti prethodno uspostavljene principe multisektorskog pristupa u oblasti invalidnosti i koji će doprinijeti unapređenju položaja osoba sa invaliditetom.

SPECIFIČNI CILJEVI I AKTIVNOSTI STRATEGIJE

Strategija definiše ciljeve i aktivnosti kroz 9 pitanja koja određuju položaj osoba s invaliditetom u društvu, posljedice invalidnosti i kvalitetu njihova života:

1. jednakost i nediskriminacija kroz zakone
2. pristupačnost okruženja, informacija i komunikacija
3. uključenost u sve društvene procese
4. prevencija i rana intervencija
5. dostupnost servisa podrške
6. zapošljavanje i rehabilitacija
7. zaštita od nasilja i iskorištavanja
8. podizanje svijesti javnosti i prevazilaženje predrasuda i stereotipa
9. podizanje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom.

Na osnovu ovih pitanja definirano je 9 specifičnih ciljeva Strategije u okviru kojih su definisane i sve strateške aktivnosti, kako slijedi:

Kao Specifični cilj 1. definirano je *Poboljšanje statusa osoba s invaliditetom kroz unapređenje zakonodavnog okvira i osiguranje pravne podrške i zaštite prava osoba s invaliditetom.*

Ovaj cilj podrazumjeva realizaciju aktivnosti usmjerenih prvenstveno na: Usklađivanje i dopune postojećih zakona sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom; Usvajanje/donošenje novih zakonskih i podzakonskih akata koji će unaprijediti status osoba s invaliditetom; Osiguranje institucionalnih mehanizama praćenja diskriminacije osoba s invaliditetom uz ažuriranje godišnje informacije o stanju po ovom pitanju; Osiguranje vođenja statističkih podataka o osobama s invaliditetom.

Kao Specifični cilj 2. definirano je unaprijeđenje pristupačnosti okruženja za osobe s invaliditetom kroz uklanjanje arhitektonskih i informacijsko-komunikacijskih barijera, kao ključni aspekt za njihovo potpuno uključivanje u društvenu zajednicu.

Jedan od specifičnih ciljeva ove Strategije je da se obuhvate ključni aspekti i odgovorni nosioci u ovoj oblasti kako bi se kroz planirane aktivnosti osobama s invaliditetom omogućio život u njima arhitektonski prilagođenoj životnoj sredini, komunikacija i informacije u odgovarajućim formatima. Kao aktivnosti na realizaciji ovog cilja predviđeno je: *Obezbijediti kontinuirano uklanjanje*

arhitektonskih barijera na javnim površinama i objektima, kao i saobraćajnim komunikacijama; Sprovesti sistematsku adaptaciju već izgrađenih stambenih objekata koji nisu izgrađeni u skladu sa standardima pristupačnosti osobama s invaliditetom; Osigurati da svi novoizgrađeni objekti zadovolje standarde pristupačnosti osobama s invaliditetom; Osigurati primjenu principa univerzalnog dizajna pri projektovanju i gradnji stambenih jedinica; Osigurati pristup i tehničke prilagodbe prostora odgojno-obrazovnih ustanova te pomagala za djecu s tjelesnim i čulnim invaliditetom, kako bi se otklonile građevinsko-arhitektonske barijere; Planski uvoditi sisteme SOS telefona za uklanjanje svih postojećih barijera; Povećati pristupačnost svih oblika javnog prevoza za sve osobe s invaliditetom; Osobama s vizuelnim, slušnim i intelektualnim invaliditetom obezbijediti nesmetan pristup informacijama u odgovarajućim formatima; Organizirati i sprovesti edukaciju državnih službenika i namještenika (na federalnom, kantonalnom, općinskom/gradskom nivou) u pogledu pristupa bez prepreka, kako bi se isti upoznali sa potrebama osoba s invaliditetom.

Specifični cilj 3. Uključiti osobe s invaliditetom u sve oblasti života ravnopravno sa drugima, posebno u oblasti obrazovanja, kulturnog, sportskog, javnog i političkog djelovanja.

Ovim ciljem obuhvaćene su aktivnosti na Razvijanju inkluzivnog sistema obrazovanja i povećanje obuhvata djece i mladih s invaliditetom u svim odgojno-obrazovnim ustanovama; Određivanju najboljeg modela podrške u nastavi i obezbijeđenje njegove institucionalizacije; Unaprijeđenje inicijalnog obrazovanje nastavnika; Pokretanje procesa transformacije specijalnih odgojno-obrazovnih ustanova u resursne centre inkluzivnog obrazovanja u cilju pružanja usluga stručne podrške, asistencije u nastavi i dr; Uklanjanje barijera i uvođenje elemenata informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe u svim odgojno-obrazovnim, kulturnim i sportskim ustanovama i objektima koji su još uvijek nedostupni osobama s invaliditetom; Osiguranje materijalne podrške porodicama koje za članove imaju osobe s invaliditetom; Unaprijediti oblast kulture u smislu prilagođavanja kulturnih dešavanja mogućnostima osoba s invaliditetom i podsticati iste na aktivno i pasivno učešće u njima; Osigurati podršku ustanovama kulture koje koriste osobe s invaliditetom; Unaprijediti oblast sporta u smislu povećanja materijalne podrške, prilagođavanja uslova za bavljenje sportskim aktivnostima osobe s invaliditetom te ih podsticati na aktivno i pasivno učešće u njima.

Specifični cilj 4. Unaprijediti programe prevencije invaliditeta i programe rane detekcije i intervencije u ranom rastu i razvoju.

Strategijom je akceptirano pitanje prevencije, rane detekcije i intervencije, sa vizijom da se ovaj pristup u budućnosti razvija i postane jedan od neizostavnih elemenata politike u oblasti invalidnosti, a kao aktivnosti u okviru ovog cilja planirano je: Razvijati programe prevencije s ciljem sprečavanja nastanka invaliditeta; Provoditi i unaprijediti programe rane detekcije i intervencije; Razvijati referalne mehanizme između sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite za podršku djeci s invaliditetom i njihovim porodicam; Razviti koncept dodatnih kapaciteta u predškolskim ustanovama i školama za pružanje stručne podrške za prepoznavanje i intervenciju kod djece s invaliditetom (resursne sobe).

Specifični cilj 5. Unapređivati kvalitetu i dostupnost usluga te uspostavljati nove usluge u skladu sa potrebama osoba s invaliditetom

Kao aktivnosti u realizaciji ovog cilja planirano je: Definisati usluge koje se pružaju osobama s invaliditetom u oblasti obrazovanja i socijalne zaštite, način akreditiranja i licenciranja za pružanje

usluga te definisati cijene usluga; Jačati kapacitete službi u zajednici usmjerene na osobe s invaliditetom (službe u zajednici u okviru domova zdravlja: centri za mentalno zdravlje i fizikalnu rehabilitaciju, centri za rani rast i razvoj, službe sestara u zajednici, timovi obiteljske medicine; ustanove socijalne zaštite: centri za socijalni rad, općinske službe socijalne zaštite, ustanove za smještaj i odgojno-obrazovne ustanove: predškolske ustanove, osnovne i srednje škole); Unaprijediti i inovirati zdravstvene usluge u skladu sa potrebama pojedinih kategorija osoba s invaliditetom, s posebnim naglaskom na reproduktivno zdravlje i planiranje porodice; Evaluirati postojeće screening programe u Federaciji Bosne i Hercegovine i izmijeniti ih po potrebi; Povećati dostupnost dnevnog zbrinjavanja u zajednici za djecu s invaliditetom i djecu ometenu u razvoju u cilju prevencija razdvajanja istih od porodice; Analizirati listu ortopedskih pomagala, revidirati istu u koordinaciji sa kantonima, te u skladu sa finansijskim mogućnostima kantona, osigurati sredstva za implementaciju. Izraditi Uputstvo o načinu ostvarivanja prava i korištenju ortopedskih i drugih pomagala koja se mogu propisivati u okviru obaveznog zdravstvenog osiguranja, u saradnji i uz konsenzus kantona.

Specifični cilj 6. Jačati zapošljavanje i samozapošljavanje osoba s invaliditetom.

Pod ovim ciljem definirane su aktivnosti na Razvijanju modela socijalnog poduzetništva u cilju zapošljavanja i samozapošljavanja osoba s invaliditetom; Uspostavljanje mreže centara za profesionalnu rehabilitaciju na teritoriji cijele Federacije Bosne i Hercegovine koja će biti povezana sa odgojno-obrazovnim ustanovama, tržištem rada i Federalnim zavodom PIO/MIO; Unaprijeđenje zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada i u javnom sektoru; Unaprijeđenje zakonskog okvira koji će omogućiti efektivnije zapošljavanje osoba s invaliditetom; Osiguranje kontinuiranog karijernog savjetovanja učenika s invaliditetom; Uključivanje u proces zapošljavanja osoba s invaliditetom i zavode za zapošljavanje, te privrednike kojima bi trebalo predstaviti kompetencije završenih studenata i prednosti zapošljavanja osoba s invaliditetom; Podsticati zadružno udruživanje; Podsticati žensko poduzetništvo, sa posebnim naglaskom na žene s invaliditetom; Promovisati društveno poduzetništvo.

Specifični cilj 7. Sprečavati svaki oblik iskorištavanja, zlostavljanja i nasilja nad osobama s invaliditetom.

Pod ovim strateškim ciljem utvrđena je aktivnost na Kreiranju i provođenju programa prevencije, zaštite, podrške, oporavka i reintegracije osoba s invaliditetom koje su žrtve bilo kojeg oblika iskorištavanja, zlostavljanja, nasilja ili trgovine ljudima i integrisati ih u postojeću strategiju borbe protiv nasilja i trgovine ljudima.

Specifični cilj 8. Podizati svijest javnosti o problemima pitanja invalidnosti s ciljem uklanjanja predrasuda, kulturoloških i psiholoških barijera.

U okviru ovog cilja planirane su sljedeće aktivnosti: Provoditi kampanje s ciljem uklanjanja predrasuda o osobama s invaliditetom; Uvesti obilježavanje datuma značajnih za osobe s invaliditetom, utvrđene u međunarodnim dokumentima; Provoditi edukaciju osoba s invaliditetom o njihovim pravima i obavezama, te izraditi vodiče o njihovim pravima u odgovarajućim formatima prilagođene prema skupinama osoba s invaliditetom. Provoditi programe edukacije s ciljem unapređenja poštivanja rodne specifičnosti osoba s nvaliditetom; Provoditi javne kampanje protiv nasilja nad ženama s invaliditetom, edukovati žene s invaliditetom da prepoznaju i prijavljuju nasilje i traže pomoć u zaštiti svojih prava.

Specifični cilj 9. Jačati kapacitete organizacija osoba s invaliditetom i garantovati njihovo učešće u svim društvenim procesima

Specifični cilj 9. obuhvata sljedeće aktivnosti: *Osigurati učešće organizacija osoba s invaliditetom u donošenju odluka koje su značajne za položaj osoba s invaliditetom; Pratiti provođenje obaveza učešća organizacija osoba s invaliditetom u donošenju odluka koje su značajne za položaj osoba s invaliditetom; Utvrditi stanje u oblasti postojećeg sistema organizovanja i rada organizacija osoba s invaliditetom; Provoditi i unapređivati programe međunarodne saradnje institucija Federacije Bosne i Hercegovine i organizacija osoba s invaliditetom sa međunarodnim partnerima; Jačati kapacitete organizacija osoba s invaliditetom kroz programe podrške (antistigma kampanje, edukativni programi, pokretanje biznisa, izrada projekata i dr.).*

Strategijom je definiran i *Operativni plan aktivnosti* sa aktivnostima, nosiocima aktivnosti, indikatorima, očekivanim rezultatima i rokovima.

Za realizaciju Strategije zaduženi su:

- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
- Federalno ministarstvo zdravstva
- Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
- Federalno ministarstvo kulture i sporta
- Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno–oslobodilačkog rata
- Federalno ministarstvo prostornog uređenja
- Federalno ministarstvo prometa i komunikacija
- Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta
- Federalno ministarstvo pravde
- Federalni zavod za statistiku
- Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanja osoba s invaliditetom i
- Gender centar FBiH

PRAĆENJE PRIMJENE STRATEGIJE

Strategijom je zbog važnosti pitanja invalidnosti u kontekstu evropskih integracija, i izuzetnog značaja praćenja provedbe Strategije planirano osnivanje interresornog i intersektorskog Koordinacionog tijela Vlade Federacije BiH koje će biti zaduženo za praćenje, usmjeravanje i realizaciju aktivnosti planiranih ovom Strategijom. Predviđeno je i da će evaluaciju implementacije i eventualno predlaganje revizije koordinaciono tijelo izvršiti u trećoj godini primjene, a po potrebi i prije.

Ovo tijelo je osnovano nakon što je Vlada Federacije BiH na sjednici 10. novembra 2017. donijela Rješenje o imenovanju interresornog i intersektorskog Koordinacionog tijela Vlade FBiH za praćenje, usmjeravanje i izvještavanje o realizaciji aktivnosti Strategije za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine (2016-2021).

Strategijom je takođe predviđena realizacija Uredbe o osnivanju Ureda Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za pitanja invalidnosti, koju je Vlada donijela na svojoj 90. sjednici održanoj 4. decembra 2013. godine, u roku od šest (6) mjeseci od usvajanja Strategije.

Imajući u vidu da je Strategija dokument kojim su definirani pravci djelovanja u oblasti invalidnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine, očekuje se da će kantonalne vlade u roku od šest (6) mjeseci od usvajanja ove Strategije donijeti svoje akcione planove za njenu provedbu, uzimajući u obzir prioriteta pitanja i potrebe osoba s invaliditetom u svojim lokalnim zajednicama.

TROŠKOVI PRIMJENE STRATEGIJE

Sredstva potrebna za realizaciju strateških ciljeva i aktivnosti obezbijedit će nadležna ministarstva, odnosno institucije, koji će u okviru postojećeg budžeta i odgovarajućeg budžetskog koda predložiti modul koji će se odnositi na financiranje aktivnosti kojima su zaduženi u ovoj Strategiji. Također, određena sredstva nastojat će se obezbijediti i kroz donatorske i razvojne projekte kao što su IPA projekti i drugi fondovi.

2. Strategija za unapređenje društvenog položaja lica sa invaliditetom 2017-2026 RS

Strategija za unapređenje društvenog položaja lica sa invaliditetom 2017-2026 Republike Srpske, usvojena je od strane Narodne skupštine Republike Srpske 27. aprila 2017. godine. Strategijom su definisani dugoročni ciljevi, i to na period od 10 godina, s tim da akcioni planovi obuhvataju period od tri godine.

Strategija i akcioni planovi su usklađeni sa Odlukom o postupku planiranja, praćenja i izvještavanja o realizaciji usvojenih strategija i planova Vlade Republike Srpske i republičkih organa uprave, kojom je propisan postupak planiranja, praćenja i izvještavanja o realizaciji usvojenih strategija i planova Vlade Republike Srpske.

Ovim strateškim dokumentom definisani su sljedeći principi:

- Poštovanje dostojanstva, individualna autonomija, samostalnost lica sa invaliditetom, uključujući pravo da lica sa invaliditetom donose odluke o sopstvenom životu:
Lica sa invaliditetom imaju slobodu uticaja na odluke i izbor koji utiče na njihove živote.
- Nediskriminacija:
Borba protiv diskriminacije i marginalizacije – povećanje jednakih mogućnosti za lica sa invaliditetom kroz obezbjeđivanje pristupa osnovnim pravima, uslugama i resursima.
- Puno i efektivno učešće i uključenost lica sa invaliditetom u sve oblasti društvenog života:
Veće učešće i socijalna uključenost – programi, usluge i objekti treba da budu na raspolaganju licima sa invaliditetom i potpuno pristupačni.
- Uvažavanje različitosti i prihvatanje invalidnosti kao dijela ljudske raznovrsnosti i humanosti:
Priznavanje i pružanje podrške različitosti – znanje i životno iskustvo, kao i doprinos koji lica sa invaliditetom mogu da daju društvu, treba da budu priznati i vrednovani, i da se odražavaju kroz politiku Vlade Republike Srpske.
- Jednake mogućnosti bazirane na jednakim pravima:
Lica sa invaliditetom imaju ista prava kao i ostali građani i stoga moraju imati jednake mogućnosti da ta prava i ostvare (učešće u društvenom, kulturnom, ekonomskom i političkom životu zajednice, kao i pristup svim strukturama, procesima i resursima kako bi se navedene mogućnosti i ostvarile).
- Pristupačnost:
Izgradnja pristupačnog društva uklanjanjem barijera – rješavanje pitanja pristupačnosti i mobilnosti u kontekstu jednakih mogućnosti i prava na učešće.
- Jednakost muškaraca i žena:
Ugrađivanje rodne ravnopravnosti u politike – naročito značajno kada se radi o najugroženijim grupama kao što su lica sa invaliditetom.
- Poštovanje razvojnih kapaciteta djece sa invaliditetom i poštovanje prava djece da razviju sopstveni identitet.

PREGLED POSTAVLJENIH CILJEVA KROZ OBLASTI

Zakonodavstvo, javni i politički život

U oblasti zakonodavstva, javnog i političkog života definirani su strateški ciljevi:

- Osigurati donošenje zakonskih i podzakonskih akata sa ciljem unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom;
- Osigurati poštovanje i primjenu prava lica sa invaliditetom u domaćem zakonodavstvu kroz primjenu principa proizašlih iz međunarodnih dokumenata;
- Unaprijediti položaj lica sa invaliditetom kroz izmjene i harmonizaciju opštih akata u svim oblastima invalidnosti;
- Omogućiti licima sa invaliditetom aktivno učestvovanje u političkom životu i procesima odlučivanja na svim nivoima;
- Obezbijediti uklanjanje svih diskriminatorskih odredaba i ostalih barijera prema licima sa invaliditetom;
- Zakonom propisati dodatna prava za nezaposlenog roditelja koji brine o djetetu sa smetnjama u razvoju.

Ekonomska samostalnost, zapošljavanje i profesionalna rehabilitacija

U oblasti ekonomske samostalnosti, zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije ciljevi su:

- Povećati ekonomsku samostalnost lica sa invaliditetom kroz podršku u zapošljavanju i samozapošljavanju;
- Razviti socijalno preduzetništvo;
- Razvijati institucionalne i stručne kapacitete za provođenje profesionalne rehabilitacije.

Socijalna zaštita, sigurnost i podrška

U oblasti socijalna zaštita, sigurnost i podrška postavljeni su sljedeći ciljevi:

- Obezbijediti minimalnu socijalnu sigurnost lica sa invaliditetom po jednakim kriterijumima bez obzira na uzroke nastanka invalidnosti;
- Unaprijediti dječiju zaštitu u skladu sa potrebama djece sa invaliditetom;
- Deinstitutionalizacija ustanova za smještaj lica sa invaliditetom;
- Poboljšati uslove i kvalitet smještaja lica sa invaliditetom u ustanovama socijalne zaštite;
- Razviti različite socijalne usluge koje zadovoljavaju potrebe lica sa invaliditetom;
- Obezbijediti zaštitu lica sa invaliditetom u vandrednim situacijama izazvanim prirodnim nesrećama.

Zdravstvena zaštita i osiguranje

U oblasti zdravstvena zaštita i osiguranje postavljeni su sljedeći ciljevi:

- Osigurati jednak pristup pravima i uslugama zdravstvene zaštite za lica sa invaliditetom;
- Poboljšati uslove i kvalitet smještaja lica sa invaliditetom u ustanovama zdravstvene zaštite;
- Promovisati sve oblike aktivnog učešća u rehabilitaciji i oporavku lica sa invaliditetom;
- Kreiranje, sprovođenje i praćenje zdravstvenopreventivnih programa u oblasti invalidnosti.

Vaspitanje i obrazovanje

U oblasti vaspitanje i obrazovanje postavljeni su sljedeći ciljevi:

- Unaprijediti inkluzivno i specijalno obrazovanje i vaspitanje i cjeloživotno učenje za lica sa invaliditetom;
- Stručno usavršavanje rada nastavnika/vaspitača, stručnih saradnika i drugih koji rade sa djecom sa invaliditetom;
- Obezbeđivanje prilagođenih udžbenika, literature i pratećih didaktičkih sredstava za djecu i omladinu sa invaliditetom.

Kultura i religija

U oblasti kultura i religija postavljen je sljedeći cilj:

- Unaprijediti učešće lica sa invaliditetom u umjetničkim, kulturnim i religijskim aktivnostima, u skladu sa njihovim mogućnostima i interesovanjem.

Pristupačnost i informisanje

U oblasti pristupačnost i informisanje postavljeni su sljedeći ciljevi:

- Omogućiti potpunu informisanost lica sa invaliditetom u skladu sa specifičnim potrebama i mogućnostima;
- Obezbijediti u potpunosti pristupačnost okruženja licima sa invaliditetom primjenom načela univerzalnog dizajna.

Porodični život, sport i rekreacija

U oblasti porodični život, sport i rekreacija postavljeni su sljedeći ciljevi:

- Unaprijediti porodični život lica sa invaliditetom;
- Unaprijediti sport i rekreaciju za lica sa invaliditetom;
- Unaprijediti mjere zaštite od zanemarivanja i zlostavljanja u porodici lica sa invaliditetom.

Organizacije lica s invaliditetom

U oblasti organizacije lica sa invaliditetom postavljeni su sljedeći ciljevi:

- Standardizacija rada organizacija lica sa invaliditetom;
- Jačanje međunarodne i regionalne saradnje organizacija lica sa invaliditetom;
- Unaprijediti partnerstvo vladinog i nevladinog sektora.

Za praćenje realizacije Strategije zaduženo je Interresorno tijelo Vlade Republike Srpske za podršku licima sa invaliditetom. Sistem za praćenje realizacije Strategije treba da bude razvijen tako da se njime može pratiti primjena Strategije, a samim tim održivost i postizanje odgovarajućeg kvaliteta aktivnosti koje se realizuju, a koje Strategija definiše.

Ovom Strategijom je naloženo da svaka jedinica lokalne samouprave razvije svoj lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti usklađen sa Strategijom, pa su jedinice lokalne samouprave dužne podnijeti godišnji izvještaj o monitoringu, tijelu koje je odgovorno za praćenje primjene Strategije.

Proces praćenja će biti vidljiv za jedinice lokalne samouprave, te je neophodno poslati informativno pismo jedinicama lokalne samouprave da je proces praćenja Strategije za izjednačavanje mogućnosti lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2016–2026. počeo.

3. Monitoring implementacije Strategija

U FBiH formirano je Koordinaciono tijelo Vlade FBiH za praćenje, usmjeravanje i izvještavanje o realizaciji aktivnosti Strategije za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine 2016-2021, (sastav Koordinacionog tijela dat je u Aneksu I). Koordinaciono tijelo održalo je tri sastanka (05.12.2017; 07.02.2018. i 15.05.2018.) na kojima je usvojen Poslovnik o radu, Program rada za 2018. godinu. Takođe je izabran koordinator ovog tijela (Esma Palić, MRSP FBiH) i dva zamjenika.

Na drugom sastanku razmatrane su strategijom planirane aktivnosti za 2017. i 2018. Usvojen je nacrt metodologije praćenja i izvještavanja o provedbi strateških aktivnosti. Kao problem istaknuto je da nijedno ministarstvo nije planiralo sredstva u budžetu u skladu sa finansijskim planom koji je pripremljen prilikom usvajanja Strategije osim FMRSR (mada i druga ministarstva imaju stavke u budžetu koje korespondiraju sa aktivnostima planiranim Strategijom). Tražit će se osiguranje sredstava za ove namjene u budžetima za 2019.

Odlučeno je da se u kantonima inicira uspostavljanje koordinacionih tijela po uzoru na Koordinaciono tijelo FBiH, da se odrede njihovi koordinatori, te da se uvede budžetski kod za implementaciju Strategije.

Prethodno pokazuje da je u FBiH formiran mehanizam za monitoring implementacije Strategije o kojoj je riječ, da je na vrijeme uočen problem neplaniranja budžetskih sredstava za implementaciju planiranih aktivnosti. Veoma je korisna inicijativa za formiranje koordinacionih tijela na nivou kantona. Mehanizam koji je formiran, sa metodologijom monitoringa u narednom periodu de treba usmjeriti na iniciranje i praćenje praktičnih aktivnosti primjene Strategije.

U RS je formirano Interresorno tijelo Vlade Republike Srpske za podršku licima sa invaliditetom tj. za praćenje implementacije Strategije za izjednačavanje mogućnosti lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017–2026. Članstvo tijela, predstavnici ministarstava i udruženja lica sa invaliditetom, podijeljeno je u 9 podgrupa (sastav interresornog tijela dat je u Aneksu II).

4. Platforma razvoja socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj²

Ovaj dokument predstavlja osnov za dalji razvoj socijalnog preduzetništava u Republici Srpskoj, kao jednog od bitnih instrumenata za jačanja socijalne kohezije i povećanja ekonomske aktivnosti naročito ugroženih grupa nezaposlenih i ekonomski marginalizovanih grupa lica. Socijalno preduzetništvo kao instrument razvoja je prepoznato u Strategiji zapošljavanja Republike Srpske 2016–2020. godine i drugim strateškim dokumentima.

Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017–2026, u oblasti 7.2. Ekonomska samostalnost, zapošljavanje i profesionalna rehabilitacija, kao jedan od ciljeva definiše razvoj i socijalnog preduzetništva.

² Platforma razvoja socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj usvojena je na 162. sjednici Vlade Republike Srpske, 01.02.2018.godine

Svrha forme razvoja socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj

Platforma razvoja socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj je instrument kojim se definiše okvir za praktičnu realizaciju koncepta socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj. Pod okvirom se podrazumijeva određivanje sadržajnih i vrijednosnih postavki, te utvrđivanje strateških pravaca razvoja, a naročito:

1. definicije socijalne ekonomije, socijalnog preduzetništva, socijalnih preduzeća, te ciljeva, principa, kriterijuma, pojava oblika i aktivnosti socijalnog preduzetništva,
2. ključnih elemenata socijalnog preduzetništva,
3. načina kreiranja podsticajnog okruženja za razvoj socijalnog preduzetništva,
4. strateški pravci razvoja socijalnog preduzetništva nakon zaživljavanja Platforme u praksi.

Opravdanost promocije i podrške socijalnom preduzetništvu

Socijalno preduzetništvo može da bude jedan od ključnih faktora unapređenja opšte socijalne i ekonomske politike u Republici Srpskoj. U socijalnim preduzećima može da se zaposli veliki broj socijalno i ekonomski isključenih, čime se pruža značajna podrška privredi, a smanjuje teret socijalnih davanja. Pri tome, treba da se uzmu u obzir i specifičnosti Republike Srpske, koje uključuju njene ekonomske i socijalne prilike, nivo javne svijesti, postojeću legislativu i druge.

Od posebnog značaja za Republiku Srpsku su iskustva, kako pozitivna, tako i negativna, istočnoevropskih zemalja koje su prolazile proces tranzicije, kao i razvijenih zemalja koje imaju tradiciju u sprovođenju koncepta socijalnog preduzetništva.

Zbog izuzetno velikih socijalnih potreba, potrebno je podsticati osnivanje i rad socijalnih preduzeća koja svoje poslovanje zasnivaju na tržišnim principima, a koja profit preusmjeravaju u socijalnu svrhu. Kroz ovakvo djelovanje, socijalno preduzetništvo može predstavljati efikasnu polugu sistema socijalne zaštite. Socijalna pravda može se u znatnoj mjeri reafirmirati kroz aktivnosti preduzeća, zadruga ili preduzetnika koji imaju naglašenu socijalnu ulogu ili socijalne programe. Socijalna misija može se sprovesti kroz različite pravne oblike, kao što su: zadruge, društva sa ograničenom odgovornošću, mikrokreditne organizacije i druge oblike, sa naglašenom socijalnom misijom ili u „zaštićenom“ tržišnom nastupu.

Na socijalnim preduzetnicima leži značajna odgovornost, pogotovo jer su rezultati njihovog rada ponekad teško mjerljivi isključivo ekonomskim indikatorima. Zbog toga, potrebno je urediti ovu oblast tako da su jasno određene uloge i nadležnosti preduzetnika, zakonodavca, centralne izvršne vlasti, lokalnih vlasti, koordinacionih tijela, kontrolnih tijela i ostalih.

Za efikasan „treći sektor“, koji uključuje i socijalnu ekonomiju, neophodna su stabilna partnerstva sa javnim i privatnim profitnim sektorom. Udruženja građana u značajnoj mjeri imaju izgrađene ljudske i materijalne kapacitete, znanja i iskustva koja mogu doprinijeti razvoju socijalnog preduzetništva. Međutim, nedostaje znatno veća spremnost da se orijentišu ka ostvarivanju prihoda kroz pružanje usluga i preduzetničke aktivnosti. Iz tog razloga, neophodna je podrška javnog sektora za jačanje preduzetničkih kapaciteta, čime bi se oživjelo socijalno preduzetništvo. Razvoj socijalnog preduzetništva uslovljen je razumijevanjem značaja trećeg sektora privređivanja za ekonomiju i socijalnu zaštitu.

Cilj Platforme razvoja socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj je stvaranje podsticajnog okruženja za nastanak, rast i razvoj socijalnog preduzetništva. Isto tako, Platforma treba da postavi osnov za stvaranje legislativnog i finansijskog okvira, finansijske i tehničke podrške i harmonizaciju zakona koji se direktno ili indirektno odnose na socijalno preduzetništvo.

Platforma uvažava interese, ovlaštenja i kompetencije institucija na različitim nivoima vlasti, organizacija civilnog društva i privatnog sektora i ohrabruje sve aktere socijalnog preduzetništva da uzmu aktivno učešće u realizaciji ciljeva Platforme.

Principi djelovanja definisani ovom platformom usklađeni su sa strateškim dokumentima Republike Srpske, ali i sa trendovima razvoja socijalnog preduzetništva na nivou EU.

Analiza nedostataka pravnog okvira za razvoj socijalnog preduzetništva

S obzirom na činjenicu da je socijalno preduzetništvo kompleksan koncept, u uporednom pravu postoje različiti načini njegovog normativnog i pravnog regulisanja. Socijalne zadruge u Italiji imaju problem zbog zakonske odredbe prema kojoj spoljni investitori imaju višestruko pravo glasa u socijalnim zadrugama, čime se ugrožava njihov demokratski karakter i sužava razlika između socijalnog preduzeća i privrednog društva. Navedeno može rezultirati neloyalnom konkurencijom na tržištu. U nekim zemljama, iako ne postoji poseban pravni okvir, koncept socijalnog preduzetništva se pokazao jako uspješnim. Sa druge strane, ovaj okvir može biti prepreka njegovom razvoju kao na primjer u Sloveniji.

U svakom slučaju, neophodno je sprovesti mjere javnih politika koje mogu efikasnije doprinijeti razvoju socijalnog preduzetništva, u koje spadaju promocija i razvoj kulture volonterstva i socijalnog preduzetništva među mladima, osnivanje centara za podršku socijalnom preduzetništvu, pristup javnim fondovima za pokretanje socijalnih preduzeća, kao i druge mjere institucionalne podrške.

Iskustva zemalja sa razvijenim modelom socijalnog preduzetništva pokazuju da socijalnom preduzetništvu odgovara pluralitet pravnih formi (zadruge, udruženja, privatne ustanove itd.). Navedeno ukazuje na prijedlog da privrednim društvima čiji osnovni cilj nije sticanje i raspodjela dobiti treba priznati status socijalnih preduzeća, kao što je to slučaj u Austriji.

Prednosti privrednih društava u odnosu na organizacije civilnog društva je u tome što, po pravilu, imaju više iskustva, znanja i umješnosti za tržišno poslovanje, a to je bitna pretpostavka opstanka socijalnih preduzeća na tržištu.

Hrvatski model zadrugarstva doprinosi socijalnom preduzetništvu jer omogućava i drugim oblicima zadruga da djeluju kao socijalno preduzeće.

Slovenački model, prema kojem socijalno preduzeće treba da bude demokratski organizovano može predstavljati prepreku za razvoj socijalnog preduzetništva, jer je pogodan samo kod nedobitnih članskih oblika organizovanja (udruženja, zadruge).

Republika Srpska nema opšti zakon o zadrugama, već samo Zakon o poljoprivrednim zadrugama („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 73/08, 106/09 i 78/11). Iz toga slijedi da se na osnivanje socijalnih i drugih vrsta zadruga, osim poljoprivrednih, shodno ne primjenjuju odredbe ovog zakona.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida Republike Srpske pokazao se kao dobar model za zaštitu lica sa invaliditetom. S obzirom na to da se ovaj zakon odnosi samo na jednu grupu najranjivijih na tržištu rada (lica sa invaliditetom), nedostaju olakšice za zapošljavanje drugih ranjivih ili marginalizovanih grupa teže zapošljivih nezaposlenih lica.

Prema Zakonu o udruženjima i fondacijama Republike Srpske, udruženja ili fondacije mogu neposredno obavljati privrednu djelatnost jedino ako sticanje dobiti nije osnovni standardni cilj udruženja ili fondacije. Višak prihoda nad rashodom ostvaren obavljanjem privredne djelatnosti mora se investirati u osnovne statutarne aktivnosti udruženja ili fondacije. Ovo se ograničenje ne odnosi na primjerene nadoknade, niti na pokriće troškova u vezi sa ostvarivanjem ciljeva aktivnosti utvrđenih statutom udruženja ili fondacije.

U Republici Srpskoj udruženje (ali ne i fondacija) može steći status udruženja od javnog interesa ako njegovo djelovanje prevazilazi interese njegovih članova i ako je namijenjeno interesu javnosti, odnosno nekim njenim segmentima, u oblastima definisanim Zakonom o udruženjima i fondacijama. Sticanje ovog statusa nije povezano sa nekim posebnim povlasticama.

Privredno društvo kao pravno lice koje osnivaju pravna i/ili fizička lica može se osnovati samo radi obavljanja djelatnosti u cilju sticanja dobiti. Prema ovome, privredno društvo može obavljati samo dobitnu djelatnost.

Veliki značaj za rad organizacija civilnog društva i socijalnih preduzeća ima volonterski rad. Volontiranje se definiše kao ulaganje ličnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti za dobrobit drugog lica ili za opštu dobrobit.

Javne institucije, udruženja i fondacije, humanitarne organizacije u Republici Srpskoj ne plaćaju porez na dobit ostvarenu po osnovu prihoda iz budžeta, javnih fondova, „sponzorstva“ u novcu ili naturi.

Zakon ne propisuje mogućnost da se privredno društvo čiji je osnivač organizacija civilnog društva oslobodi od poreza na dobit, ukoliko je istu reinvestirala za ostvarivanje statutarnih ciljeva osnivača.

Donacije pravnih lica javnim institucijama, humanitarnim, kulturnim i obrazovnim organizacijama priznaju se kao rashod u iznosu do 3% od ukupnog prihoda u toj poreskoj godini, s tim što se donacija koja prelazi taj iznos može prenositi u naredne tri godine umanjujući buduće donacije (član 8. stav 2. tačka đ). Sponzorstvo i donacije u visini do 2% prihoda fizičkih lica – poreskih obveznika u humanitarne, kulturne, obrazovne ili sportske svrhe priznaju kao poreski rashod.

Odredbe Zakona o porezu na dobit međusobno su nekonzistentne. Naime, član 4. stav 2. Zakona neopravdano izdvaja humanitarne organizacije kao pravna lica koja su izuzeta od plaćanja poreza na dobit, iz čega proizlazi da su kulturne i obrazovne organizacije (član 8. stav 2) obveznici ovog poreza, uključujući i prihode koji su ostvarili po osnovu donacija. Takav pristup je nekonzistentan, jer se istovremeno davanja pravnih lica – poreskih obveznika kulturnim i obrazovnim organizacijama priznaju kao poreski rashod.

Lista djelatnosti od javnih interesa u Zakonu o porezu na dobit Republike Srpske obuhvata samo humanitarne, kulturne i obrazovne organizacije i nije konzistentna sa konceptom djelatnosti od opšteg dobra u Zakonu o porezu na dohodak, koji je šire koncipiran.

Koncept djelatnosti od javnog interesa u poreskim zakonima nije konzistentan sa odredbama Zakona o udruženjima i fondacijama, koji propisuje znatno širi koncept djelatnosti od javnog interesa. Time se stvara dodatna pravna nesigurnost u vezi sa tim koja pravna lica mogu biti korisnici poreski priznate donacije, imajući u vidu da relevantni propisi ne uređuju organizaciju kao posebnu statusno-pravnu formu, već referiraju na udruženja, fondacije i javne ustanove koje obavljaju humanitarne, kulturne i obrazovne aktivnosti.

Sadržajne i vrijednosne postavke

1. Osnovni pojmovi, ciljevi, principi, kriterijumi i aktivnosti socijalnog preduzetništva

Kao ključne pojmove relevantne za socijalnu ekonomiju možemo definisati:

- socijalna ekonomija,
- socijalno preduzetništvo,
- socijalni preduzetnik, socijalno preduzeće.

Socijalnu ekonomiju sačinjavaju organizacije tržišne i netržišne djelatnosti, koje ne pripadaju javnom sektoru, postupaju demokratski i čiji članovi imaju jednaka prava i obaveze, te koje primjenjuju poseban režim vlasništva i raspodjele profita, koristeći profit za širenje organizacije i poboljšanje usluga svojim članovima i društvu. Oni su socijalno-ekonomski razvojni akteri u svim sektorima. Označavaju ih socijalni cilj i specifični preduzetnički oblici djelovanja.

Osnovne karakteristike aktera socijalne ekonomije su:

- 1) socijalne potrebe koje pokušavaju adresirati,
- 2) akteri koji su pokretačka snaga, i
- 3) jasno izražena želja za socijalnom promjenom.

Socijalno preduzetništvo (engl. social entrepreneurship) je kontinuirana privredna aktivnost koja upotrebljava preduzetničke alate za rješavanje društvenih i/ili ekoloških problema a čiji primarni cilj

nije akumulacija profita, već postizanje određenih ekonomskih, socijalnih, etičkih ili drugih razvojnih ciljeva od opšteg interesa.

Dimenzije socijalnog preduzetništva:

- preduzetnička dimenzija: to su privatna preduzeća koja se u kontinuitetu bave nekom ekonomskom djelatnošću i po kojoj se razlikuju od tradicionalnih neprofitnih organizacija, koje imaju socijalni cilj i donekle se samofinansiraju, ali nisu nužno privredni subjekt,
- socijalna dimenzija: ta preduzeća imaju primaran i eksplicitan društveni cilj po kojem se razlikuju od korporacija i profitnih preduzeća,
- upravljačka dimenzija: u njima, po pravilu, postoji demokratski upravljački mehanizam čijom se primjenom štiti neprikosnovenost društvenog cilja socijalnog preduzeća.

Socijalni preduzetnik je lice koja prepoznaje socijalne probleme i potrebe i koristi inovativne, preduzetničke metode kako bi doprinijela pozitivnim socijalnim promjenama u svom okruženju.

Socijalno preduzeće je poslovna aktivnost u pretežno privatnom vlasništvu koja se vodi u javnom ili širem društvenom interesu, i čiji osnovni cilj nije maksimizacija profita, već da kroz zaradu koju ostvari putem prodaje proizvoda ili usluga ispuni jasna socijalna misija.

Socijalna preduzeća imaju tri konkretna obilježja:

- 1) jasan socijalni cilj,
- 2) demokratsku strukturu, i
- 3) nisu usmjereni prevashodno na sticanje profita, već na ostvarivanje društvene funkcije.

U skladu sa navedenim, socijalno preduzeće se vodi sljedećim ekonomskim i socijalnim kriterijumima:
Ekonomski:

- Osnovna djelatnost je proizvodnja robe i/ili usluga,
- Visok stepen autonomije (nije u većinskom vlasništvu države),
- Tržišna usmjerenost,
- Jasno prepoznata i definirana uloga volonterskog rada.

Socijalni:

- Nastanak na osnovu civilne inicijative,
- Uloženi kapital nije isključivi kriterijum za odlučivanje: aktivno uključivanje svih učesnika u proces upravljanja,
- Djelovanje u korist članova, korisnika i/ili šire zajednice, i
- Dobit se ulaže u proširivanje djelatnosti ili u razvoj lokalne zajednice.

Pojam socijalnog preduzeća opisuje principe djelovanja i namjenu poslovnog subjekta, te specifičnosti načina upravljanja, a ne njegov pravni status. Kako bi se neka organizacija mogla smatrati socijalnim preduzećem, čije poslovanje je u skladu sa odredbama ove Platforme, povinuje se sljedećim principima:

- mora obavljati neku ekonomsku aktivnost, odnosno mora u kontinuitetu proizvoditi ili/i razmjenjivati dobra ili/i usluge na tržištu,
- mora imati eksplicitan i primarni društveni cilj, odnosno cilj koji doprinosi opštem dobru u društvu,
- mora postaviti ograničenja na raspodjelu dobiti ili/i imovine, cilj tog ograničenja je stavljanje akcenta na društveni cilj, a ne na dobit,
- mora biti nezavisno, odnosno mora biti organizaciono autonomno, kako u odnosu na državne organe, tako i u odnosu na tradicionalne privredne subjekte;
- mora imati inkluzivno upravljanje koje se odlikuje demokratskim učešćem zaposlenih u odlučivanju;
- mora transparentno poslovati i osiguravati dokaze poštovanja etičkih postulata socijalnog preduzetništva.

Cilj socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj je primjena preduzetničke logike i načina djelovanja u razvoju inovativnih načina za adresiranje socijalnih i ili/ekoloških razvojnih potreba, sa time da se

ostvareni viškovi prihoda nad rashodima obavljanja privredne djelatnosti većinski reinvestiraju u dalji razvoj socijalnog preduzeća, djelatnosti od šireg društvenog značaja ili u humanitarne svrhe (u slučaju kada je osnivač socijalnog preduzeća humanitarna organizacija).

Moguća ograničenja u sticanju statusa socijalnog preduzeća:

1. Status socijalnog preduzeća ne može imati privredno društvo koje ostvaruje oporezivu dobit nesrazmjernu u odnosu na obim proizvodnje i ukupan broj zaposlenih ili ne ulaže dio sredstava od ostvarene oporezive dobiti na način određen ovom platformom. Međutim, profitna društva mogu biti osnivači socijalnog preduzeća koje posluje u skladu sa propisima koji uređuju socijalno preduzetništvo.
2. Socijalnim preduzećem ne mogu biti proglašena pravna lica koja su sastavni dio ili su direktno povezana sa političkim partijama. Resursi, javni imidž i rezultati rada socijalnog preduzeća ne mogu biti uključeni u političke kampanje i/ili promociju političkih kandidata.
3. Socijalnim preduzećem se ne mogu direktno proglasiti fizička lica, koje obavljaju privrednu djelatnost (zanatske radnje, poljoprivredna gazdinstva). Ova fizička lica, međutim, mogu postati osnivači socijalnih preduzeća u nekoj od pravnih formi u skladu sa Zakonom i drugim propisima.
4. Status socijalnog preduzeća ne može steći pravno lice čije aktivnosti osiguravaju primarnu/isključivu korist samo članovima određenog tijela ili zaposlenim licima tog preduzeća.

2. Forma socijalnog preduzeća

Socijalno preduzeće može se osnovati u formi privrednog društva, udruženja građana, fondacija, zadruge i drugih formi, ako to nije suprotno cilju njegovog osnivanja.

3. Elementi socijalnog preduzetništva

Misija socijalnih preduzeća usmjerena je na stvaranje nove vrijednosti, ali ne pretežno profitnog već društvenog tipa. Pod novim vrijednostima, u ovom smislu, primarno se podrazumijevaju inovativne strategije adresiranja socijalnih potreba i potreba koje se odnose na ekološku, kulturnu i/ili prirodnu baštinu, kroz pružanje robe ili usluga.

Višak prihoda u odnosu na rashode (dobit) socijalno preduzeće mora upotrijebiti za nastavak i/ili proširenje obavljanja društveno korisne aktivnosti, u skladu sa svojim osnivačkim dokumentom u minimalnom procentualnom udjelu većem od 50% ostvarenog viška u tekućoj godini.

Na osnovu pismene odluke nadležnog organa socijalnog preduzeća, višak prihoda u visini do 20% ostvarenog viška u tekućoj godini moguće je razdijeliti i za druge svrhe, u skladu sa zakonom i aktima preduzeća.

Socijalna preduzeća su obavezna zaposlenim omogućiti učestvovanje u upravljanju i odlučivanju o pitanjima relevantnim za njihov radnopravni status, na način uređen Zakonom i opštim aktom (Statutom) socijalnog preduzeća.

Socijalna preduzeća čije je poslovanje usklađeno sa principima ove platforme, nastoje u najvećoj mogućoj mjeri osigurati vlastitu održivost djelovanjem u skladu sa principima tržišne ekonomije. To znači da se socijalnim preduzećem može nazvati privredni subjekat koji, uz primjenu svih prethodnih principa, najmanje 51% prihoda ostvaruje kroz tržišnu djelatnost, u što se ubrajaju i svi prihodi ostvareni poslovnim aktivnostima čiji je naručilac javni sektor.

Principi tržišnog mjerenja uspjeha nisu jedina mjera za određivanje uspjeha socijalnog preduzetništva. Uspjeh treba biti mjeren i ostvarenim društvenim uticajem i stvorenim vrijednostima.

4. Kreiranje podsticajnog okruženja za razvoj socijalnog preduzetništva

Organi vlasti na različitim nivoima i javne institucije imaju ključnu ulogu u stvaranju podsticajnog okruženja za razvoj socijalnog preduzetništva. Važnost tih institucija naročito je izražena u slučaju specifičnih oblika socijalnih preduzeća koja su fokusirana na (radnu) inkluziju najranjivijih društvenih grupa i koji stoga nisu u mogućnosti osigurati potpunu održivost i zahtijevaju kontinuiranu podršku. Ovi organi se stoga zadužuju da sistematizuju i strateški konceptualizuju podršku socijalnom preduzetništvu, te osiguraju i koordinirano distribuiraju podsticaje za osnivanje i jačanje socijalnih preduzeća.

Posebnu ulogu u podsticanju socijalnog preduzetništva imaju: Zavod za zapošljavanje, ustanova socijalne zaštite, Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida i udruženja građana koja obavljaju djelatnost socijalne zaštite.

Podsticanje socijalnog preduzetništva može da organizuje i sprovodi i jedinica lokalne samouprave, u skladu sa Platformom i postojećim zakonima. Lokalne administracije se pozivaju da finansijski i kroz podršku svojih stručnih službi podrže formiranje i razvoj socijalnog preduzeća. Pojedinačna socijalna preduzeća i njihove asocijacije se pozivaju da dijele primjere dobre prakse i podržavaju njihovo širenje na lokalne sredine sa manje razvijenim programima podrške socijalnom preduzetništvu.

Uloga organizacija civilnog društva u realizaciji ove platforme se primarno odnosi na:

- 1) pokretanje socijalnih preduzeća,
- 2) pružanje stručne pomoći i učešće u zagovaračkim aktivnostima koje za cilj imaju potpunije pravno/legislativno uređenje oblasti socijalnog preduzetništva,
- 3) učešće u edukaciji, javnoj promociji i jačanju svijesti javnosti o mogućnostima i važnosti koncepta socijalnog preduzetništva.

5. Institucionalni partneri u razvoju socijalnog preduzetništva

Ključni institucionalni partneri za kontinuirano unapređenje stanja socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj su:

1. Vlada Republike Srpske putem ministarstava nadležnih za: rad i boračko-invalidsku zaštitu, zdravlje i socijalna zaštitu, industriju, energetiku i rudarstvo, poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, trgovinu i turizam,
2. Javne službe za zapošljavanje i druge institucije sa uticajem na tržište rada,
3. Institucije lokalne samouprave,
4. Ustanove socijalne zaštite,
5. Sindikati i udruženja poslodavaca kao socijalni partneri,
6. Udruženja građana,
7. Akademske zajednice i naučne institucije koje svojim kompetencijama i uticajem mogu pružiti značajnu podršku razvoju koncepta socijalnog preduzetništva i kreiranju konkretnog pravnog okvira.

U cilju razvoja socijalnog preduzetništva neophodno je ostvariti sinergiju svih navedenih institucija i omogućiti konstruktivan dijalog sa ovim akterima u smjeru jačanja podsticajnog okruženja za razvoj ove vrste preduzetništva.

ZAKLJUČAK

Imajući u vidu činjenice: da je u većem broju važećih planskih i strateških dokumenata Republike Srpske razvoj socijalnog preduzetništva označen kao jedna od aktivnosti koja u značajnoj mjeri može da doprinese održivom razvoju Republike Srpske, a naročito u oblastima zapošljavanja teže zapošljivih kategorija nezaposlenih lica i njihove integracije na tržište rada; povećanja socijalne inkluzije, a da iskustva zemalja u okruženju i Evropske unije ukazuju na brojne pozitivne efekte koji se

postiću razvojem socijalnog preduzetništva, kroz ovaj dokument Vlada Republike Srpske izražava svoje opredjeljenje da, u saradnji sa socijalnim partnerima i drugim zainteresovanim akterima, u Republici Srpskoj izgradi konzistentan sistem socijalnog preduzetništva.

U cilju izgradnje i razvoja sistema socijalnog preduzetništva u Republici Srpskoj, Vlada Republike Srpske će, u narednom trogodišnjem periodu, aktivno raditi na normativnom uređenju oblasti socijalnog preduzetništva te pružiti adekvatnu podršku osnivanju i funkcionisanju socijalnih preduzeća, odnosno drugih oblika socijalnog preduzetništva.

Prilikom kreiranja normativnopravnog okvira za uređenje oblasti socijalnog preduzetništva Vlada Republike Srpske se obavezuje da će konsultovati sve zainteresovane strane i omogućiti im učešće u procesu definisanja budućih zakonskih i podzakonskih rješenja.

5. Nacrt Strategije zapošljavanja FBiH 2018-2020

U Strategiji zapošljavanja FBiH 2018-2020 sadržani su svi bitni elementi, ključne odrednice i aktivnosti planirane Strategije socijalnog poduzetništva FBiH. Ovdje se osvrćemo na te dijelove.

Rezultat br. 1.5. Uspostavljen zakonodavni okvir za socijalno poduzetništvo

Socijalno poduzetništvo može doprinijeti i gospodarskom rastu i zapošljavanju najranjivijih građana. FBiH je odnedavno intenzivirala napore na razvoju i promicanju socijalnog poduzetništva, uglavnom pod nadležnošću Federalnog ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta (FMRPO), kroz projekt "Promidžba malog i srednjeg poduzetništva", ali i sa Federalnim zavodom za zapošljavanje (FZZZ) u vodećoj ulozi. FZZZ je pokrenuo uspostavu Platforme za socijalno poduzetništvo, kojoj se pridružilo i nekoliko ključnih institucija u FBiH.

Unatoč tome što već postoje neke aktivnosti na pružanju potpore socijalnom poduzetništvu, u ovom području nema zakonodavnog okvira. Stoga će FBiH u razdoblju ove Strategije uspostaviti zakonodavni okvir za socijalno poduzetništvo. Pored promicanja socijalnog poduzetništva, FBiH će također promicati i podržati zadruge, što će uglavnom obavljati MRPO.

Zakonodavni okvir za socijalno poduzetništvo definisati će socijalno poduzetništvo kao kontinuiranu privrednu aktivnost čiji primarni cilj nije profit nego ostvarivanje ekonomskih i socijalnih rezultata od opšteg interesa, prije svega novo zapošljavanje. Također, regulisati će osnovne karakteristike socijalnih preduzeća i dobrovoljno i otvoreno članstvo, demokratsku kontrolu članova, kombinaciju interesa članova, kupaca, lokalne zajednice i opšteg interesa, solidarnost i socijalnu odgovornost i autonomiju upravljanja, te omogućiti njihovu statističku klasifikaciju.

Zadruge su bitan faktor socijalnog poduzetništva, te i njima treba uspostaviti zakonodavni okvir.

Ciljevi i funkcije zadruge su ostvarivanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih interesa zadrugara na osnovu zadružnih principa i vrijednosti. Zadruge zadovoljavaju i neke neekonomske potrebe svojih članova, na primjer, u oblasti obrazovanja, komunalnog razvoja u lokalnoj zajednici, u oblasti jačanja ravnopravnosti spolova i slično. Važno je definisati i regulisati zadružne principe: dobrovoljno i otvoreno članstvo; demokratsko upravljanje članstva; ekonomsko učešće članova; autonomija i nezavisnost; obrazovanje, osposobljavanje i informisanost i međuzadružna saradnja.

Cilj 5: Promicati zapošljavanje najranjivijih građana

Ishod 5: Najranjiviji građani dobivaju usmjereniju i sveobuhvatniju podršku kako bi povećali svoje šanse za zapošljavanje posebno kroz podršku razvoju socijalnog poduzetništva.

Dok će ranjivi građani biti previše zastupljeni u posredovanju i APTR-aktivnim programima tržišta rada (na temelju profiliranja i ciljanja), ovdje dodajemo neke dodatne aktivnosti koje će povećati njihove šanse za zapošljavanje. Osim toga, isplata sredstava s Projekta podrške zapošljavanju Svjetske banke uvjetovana je povećanim zapošljavanjem mladih i nezaposlenih osoba koje su u nepovoljnom položaju.

Rezultat 5.1. Srednjoročno planiranje uključivanja socijalno isključenih kategorija u aktivno tržište rada razvojem socijalnog poduzetništva

Ovom mjerom bi se obavezali nadležni organi na svim nivoima vlasti u BiH da izrade i osiguraju implementaciju srednjoročnih planova za uključivanje socijalno isključenih kategorija u aktivno tržište rada kroz socijalno poduzetništvo. Planovi trebaju biti kompatibilni s razvojnim dokumentima i Strategijom zapošljavanja FBiH.

Rezultat 5.2. Razviti sistem podrške socijalnom poduzetništvu

Za uključivanje socijalno isključenih kategorija u aktivno tržište rada potrebno je osigurati podršku socijalnom poduzetništvu i zadrugarstvu, jednom od oblika zapošljavanja koje pruža velike mogućnosti za zapošljavanje ovih kategorija. Sistem podrške treba razviti prvenstveno na lokalnom nivou vlasti kao i na ostalim nivoima gdje se osniva i odvija socijalno poduzetništvo. Sistem podrške treba da se sastoji od niza mjera kojima se pojednostavljaju administrativne usluge, finansijska podrška i olakšice. Iskustva zemalja EU u ovom pogledu mogu biti od velike koristi.

Rezultat 5.3. Razviti program za samozapošljavanje uz podsticajne mjere

Ova mjera podrazumjeva aktivnosti kojima će se razviti programi za samozapošljavanje isključenih kategorija uz određene poreske beneficije i druge olakšice koje trebaju da osiguraju nadležni organi u FBiH. Poreske olakšice se odnose na oslobođanje od plaćanja poreza i subvencionisanje doprinosa na plate na određeni vremenski period, kao i druge olakšice koje se odnose na plaćanje komunalnih usluga i naknada (na primjer plaćanje troškova električne energije po režimu za domaćinstva). Cilj ove mjere je da se ohrabre lica iz isključenih kategorija da u cilju samozapošljavanja osnivaju vlastita preduzeća, registruju samostalnu djelatnost i samostalno počnu s obavljanjem privredne i druge djelatnosti.

Rezultat 5.4. Uspostavljanje i podrška funkcioniranju Centra za razvoj socijalnog poduzetništva

Centar za razvoj socijalnog poduzetništva je institucionalni pokretač stvaranja povoljnog socijalnog, poslovnog i pravnog ambijenta za razvoj socijalnog poduzetništva, nosilac obuke svih relevantnih aktera, monitoring i evaluaciju rezultata razvoja socijalnog poduzetništva, nosilac saradnje CSR i Zavoda za zapošljavanje u cilju radne aktivacije korisnika socijalne zaštite kroz socijalno poduzetništvo.

Rezultat 5.5. Aktivno promovisati realizaciju programa cjeloživotnog učenja te stvaranje institucionalnih mehanizama za obrazovanje i prekvalifikaciju odraslih uz primjenu dodatnih i novih vještina na tržištu rada i u socijalnom poduzetništvu.

Povećati značaj i uticaj programskih sadržaja za obrazovanje i prekvalifikaciju odraslih za dalji razvoj i smanjenje nezaposlenosti u FBiH te definirati najbolji institucionalni model za realizaciju programa obrazovanja odraslih za njihovo educiranje o socijalnom poduzetništvu.

- Monitoring primjene ove dvije javne politike, Platforme razvoja socijalnog preduzetništva RS i Strategije zapošljavanja FBiH nije moguć, jer je u RS usvojena prije tri mjeseca, a u FBiH će tek biti usvojena.
- Uz prethodno navedene javne politike za 2018, obje entitetske vlade planiraju u svojim programima usvojiti niz važnih reformskih zakona u oblasti ljudskih prava marginalizovanih grupa.

Vlada FBiH u Programu rada za 2018. je planirala usvajanje sljedećih zakona:

- *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba*
- *Zakon o djelatnosti socijalnog rada u Federaciji BiH*
- *Zakon o socijalnim uslugama u Federaciji BiH*
- *Zakon o psihološkoj djelatnosti u Federaciji BiH*
- *Zakon o podršci porodicama s djecom u Federaciji BiH*
- *Zakon o osnovama socijalne zaštite u Federaciji BiH*
- *Zakon o organizacijama i reprezentativnim organizacijama osoba sa invaliditetom u Federaciji BiH (Radni tekst upućen kantonima na sugestije i mišljenje)*
- *Zakon o jedinstvenim načelima i okviru materijalne potpore za osobe sa invaliditetom (Aktivnosti na pripremi radnog materijala)*
- *Strategija zapošljavanja u Federaciji BiH (2018-2020)*

Vlada u RS u svom Programu rada za 2018. planirala je sljedeće zakone i strategije:

- *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida*
- *Zakon o društvenom preduzetništvu Republike Srpske*
- *Zakon o socijalnom stanovanju*
- *Strategija razvoja preduzetništva žena Republike Srpske za period 2018-2022*
- *Strategija za unapređenje položaja starijih lica u Republici Srpskoj za period 2018-2027*
- *Strategija unapređivanja i razvoja podrške porodicama u RS 2018-2023*

Usvajanje ovih zakona i drugih dokumenata javnih politika, bilo bi veoma značajno za poboljšanje položaja marginalizovanih grupa u BiH.

VIII. Umjesto zaključka

Položaj marginalizovanih grupa nije se poboljšao u periodu 2014-2018, niti su njihovi osnovni prioritetni problemi riješeni. Odgovor na pitanje „Zašto je to tako“ je višestruk.

Osnovni razlozi pasivnosti vlada, vraćanje nacrtu zakona iz ove oblasti, obrazlažu se nedostatkom budžetskih sredstava. Pri tome treba imati u vidu da je udio transfera za socijalnu zaštitu (bez RVI i boračkih transfera) u BDP BiH manji od regionalnog prosjeka. Dio razloga je u činjenici da su socijalne

politike van fokusa reformskih aktivnosti i reformske agende, uprkos veoma lošoj opštoj socijalnoj situaciji, posebno marginalizovanih grupa.

Opšta socijalna neosjetljivost političkih partija na vlasti, bježanje od shvatanja naše socijalne realnosti, „gura“ probleme marginalizovanih grupa „pod tepih“ i ne smatra ih prioriternim. Pretpostavljamo da je razlog tome što se glasovi, potrebni za ostanak na vlasti, traže na drugoj strani.

Aktivnosti KOMA-e, FSU u BIH i IBHI-a bile su usmjerene na promjene prethodno opisanog stanja. Rezultat javnog zagovaranja je povećana vidljivost marginalizovanih grupa u javnosti. Sa druge strane pritisak koji je vršen na vlade (u saradnji sa resornim ministarstvima) rezultirao je da svi ciljevi naših zagovaračkih kampanja budu uvršteni, kao zakoni, u programe rada vlada FBiH i RS za 2018.

Teško je biti optimista u pogledu njihovog usvajanja u drugoj polovini predizborne godine, mada su njihova opredjeljenja dio predizbornih programa nekih političkih partija. Bez obzira na sva naša zalaganja za rješavanje prioriternih problema marginalizovanih grupa, to će se nastaviti.

„Ništa o nama bez nas“.

ANEX I

Članovi Koordinacionog tijela Vlade FBiH za praćenje, usmjeravanje i izvještavanje o realizaciji aktivnosti Strategije za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine 2016-2021	
1.	Esma Palić , Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
2.	Marina Bera , Federalno ministarstvo zdravstva
3.	Nadija Bandić , Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
4.	Ajša Softić , Federalno ministarstvo pravde
5.	Dženana Prčanović , Federalno ministarstvo kulture i sporta
6.	Đenana Muzur-Karić , Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata
7.	Nervin Dacić , Federalno ministarstvo prostornog uređenja
8.	Željko Matoc , Federalno ministarstvo prometa i komunikacija
9.	Sabina Čano , Fond za rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom
10.	Renata Glavinić , Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta
11.	Hidajeta Čolović , Federalni zavod za statistiku
12.	Azra Đipa , Gender Centar FBiH
13.	Elvira Bešlija , Vijeće organizacija osoba sa invaliditetom FBiH
14.	Ekrem Julardžija , Savez ratnih vojnih invalida FBiH
15.	Zoran Zovko , Udruga hrvatskih vojnih invalida domovinskog rata u BiH-HVDR-a
16.	Fikret Zuko , Koordinacioni odbor koalicija osoba sa invaliditetom FBiH
17.	Suvad Zahirović , Koordinacioni odbor koalicija osoba sa invaliditetom FBiH
18.	Edvin Granić , Federalno ministarstvo finansija

ANEX II

INTERRESORNO TIJELO VLADE REPUBLIKE SRPSKE ZA PODRŠKU LICIMA SA INVALIDITETOM

7. CILJEVI U OBLASTI INVALIDNOSTI

OBLAST 7.1. ZAKONODAVSTVO, JAVNI I POLITIČKI ŽIVOT

1. Danijela Injac, Ministarstvo za ekonomske odnose i regionalnu saradnju, koordinator,
2. Branka Sladojević, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite,
3. Ljiljana Vasić, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite,
4. Mira Vasić, Ministarstvo rada i boračko – invalidske zaštite,
5. Brankica Arežina, Ministarstvo pravde,
6. Darko Vučenović, Ministarstvo uprave i lokalne samouprave,
7. Svetlana Radovanović, Ministarstvo finansija,

OBLAST 7.2. EKONOMSKA SAMOSTALNOST, ZAPOSŁJAVANJE I PROFESIONALNA REHABILITACIJA

1. Mira Vasić, Ministarstvo rada i boračko – invalidske zaštite, koordinator,
2. Ljiljana Samardžić, Ministarstvo trgovine i turizma,
3. Drago Vuleta, Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica,
4. Neda Obradović Jerković, Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva,
5. Drena Đukić, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

OBLAST 7.3. SOCIJALNA ZAŠTITA, SIGURNOST I PODRŠKA

1. Branka Sladojević, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, koordinator,
2. Tatjana Gajić, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite,
3. Sanja Skenderija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite,

OBLAST 7.4. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I OSIGURANJE

1. Milan Latinović, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, koordinator,

OBLAST 7.5. VASPITANJE I OBRAZOVANJE

1. Zorica Garača, Ministarstvo prosvjete i kulture, koordinator,

OBLAST 7.6. KULTURA I RELIGIJA

1. Zorica Garača, Ministarstvo prosvjete i kulture, koordinator,

OBLAST 7.7. PRISTUPAČNOST I INFORMISANJE

1. Dragan Savović, Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju, koordinator
2. Biljana Vojvodić, Ministarstvo nauke i tehnologije,
3. Ljubinka Nanić, Ministarstvo unutrašnjih poslova,

4. Željko Berić, Ministarstvo saobraćaja i veza,

OBLAST 7.8. PORODIČNI ŽIVOT, SPORT I REKREACIJA

1. Rade Gvozden, Ministarstvo porodice, omladine i sporta, koordinator

OBLAST 7.9. ORGANIZACIJE LICA SA INVALIDITETOM

1. Željko Volaš, Udruženje amputiraca Republike Srpske „Udas“, koordinator
2. Slavko Delić, Savez paraplegičara, oboljelih od dječije paralize i ostalih tjelesnih invalida Republike Srpske i Koordinacioni odbor organizacija invalida Republike Srpske
3. Zoran Dobraš, Koordinacioni odbor organizacija invalida Republike Srpske,
4. Branko Suzić, Savez slijepih Republike Srpske
5. Boračka organizacija Republike Srpske
6. Savez organizacija i udruženja ratnih vojnih invalida Republike Srpske
7. Savez udruženja za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim licima Republike Srpske
8. Savez udruženja civilnih žrtava rata Republike Srpske
9. Savez distrofičara Republike Srpske
10. Savez invalida rada Republike Srpske
11. Savez gluvih i nagluvih Republike Srpske